עבודת מורשת
קורס קציני תקשוב

הקשר בחט' גולני
במלחמת השחרור

"יורים עלייך, ובמקביל אתה פורס קשר קווי
ורץ אחרי הכוח כדי שיהיה קשר"

מבצעים: צוערת בר גניש
צוערת לוטם אבן זהב
צוערת יובל כהן
צוער אלירן זכות

מנחה: סא"ל (במיל') צבי נגאל

תוכן העניינים

תודות - 1 -
שיטת מחקר - 2 -
מבוא - 3 -
מילון מושגים - 4 -
פרק 1 – המצב הפוליטי בא״י והקמת צה״ל - 5 -
פרק 2 – מלחמת העצמאות והמבצעים בה - 7 -
פרק 3 – תפיסת הקשר בצה״ל במלחמת השחרור - 13 -
פרק 4 – מבצעי דקל, משמר העמק וחורב - 21 -
פרק 5 – עדויות - 29 -
ערכים בולטים - 32 -
סיכום - 33 -
ביבליוגרפיה - 34 -
נספחים - 35 -

תודות

ברצוננו להודות לכל העוזרים ומנחים שעזרו לנו בכתיבת עבודת המורשת.

תודה על ההבנה, העזרה והתמיכה הרבה שקיבלנו מכם. היה לנו העונג לעבוד בסביבה של אנשים דואגים ומקצועיים כמוכם. בזכותכם עבודה זו הייתה משמעותית ומעניינת עבורנו. בכל פניה ובקשה שלנו, נעניתם ברצון רב ועשית זאת מכל הלב.

תודה לענף המפקדים של בה"ד 7 שבחר בנו לבצע את עבודת המורשת תחת חסותו. זו הייתה חוויה מלמדת ומשמעותית עבורנו.

תודה לצוות שעזר וההנחה אותנו בכתיבת העבודה:

מפקד הקורס: רס"ן אריק ישר

מפקדת הצוות: סגן שיר קזז

מנחי העבודה: סא"ל (במיל') צבי נגאל

מנחים נוספים: אל"מ (במיל') ניר שריג

רס"ן (במיל') אבי גולן

תודה על העזרה המקצועית, ההשקעה ועל כך ששיתפתם אותנו בחוויותיכם ובסיפוריכם האישיים. עשיתם זאת בסבלנות רבה וביחס חם ואדיב.

שיטת מחקר

לשם כתיבת העבודה אספנו חומר ממקורות שונים ומגוונים.
המידע העיקרי נאסף ממרכז מורשת חיל התקשוב ביהוד. הקלטנו את השיחות השונות ותיעדנו את המידע שהמנחים שיתפו אותנו בו. במרכז המורשת של חיל התקשוב נמצא המרמ"ק (מרכז מורשת קשר) ובו ארכיון של חומרים החיל מהקמת החיל. צילמנו והדפסנו חומרים ואף השתמשנו באחסן זיכרון שאליו העלנו חומרים נוספים רבים כגון מידע נוסף, עדויות ותמונות.
במרמ"ק שאלנו ספרים וחשוב מהכל קיבלנו עזרה מאוד גדולה מאנשי המקום שכן ידעו לנתב אותנו ולכוון אותנו לחומר הנכון.
האינטרנט היווה מקור נוסף לכתיבת העבודה. נעזרנו בפורטל התקשוב הכולל מידע רחב על חיל התקשוב, אנציקלופדיית ויקיפדיה ואתר המרמ"ק.
ב- 24.4.13 - מפגש ההתנעה לכתיבת עבודת מורשת בו נפגשנו עם ותיקי החייל וחברי הועדה שהציגו בפנינו את נושאי העבודה ודרישותיה נפגשנו לראשונה עם מר צבי נגאל ורוב עדות העבודה מבוססת על מפגש זה כמו כן ניצלנו את המשך הזמן שלנו במרמ"ק לדבר עם מר אבי גולן ומר ניר שריג שתרמו לנו המון מהידע שלהם.
לאחר תקציר המנהלים אל מול מפקד הקורס רס"ן אריק ישר ומפקדת העבודה סגן שיר קזז גיבשנו את ראשי הפרקים הסופיים לעבודתנו וריכזנו את המידע ע"ב אותם ראשי פרקים תוך עבודה מעמיקה על הבחנה בין עיקר לטפל.
נפגשנו שנית עם מר צבי נגאל שענה על שאלות שעלו לנו במהלך הכתיבה,אשר הרחיב לנו את הידע בנושא הקשר באותה תקופה וחשיבות כל נושא הקשר דאז. בנוסף דאגנו להישאר בקשר מתמיד עם מנחה העבודה צבי נגאל ועם שאר הגורמים ע"מ לייצר עבודה אותנטית בצורה הטובה ביותר.
עבודה זו תרמה לנו רבות בכתיבת עבודות מחקר, שמירה על סדר וארגון, הבחנה בין עיקר לטפל ובעיקר קישרה אותנו למורשת החיל.

מבוא

התחום שאנחנו חקרנו הינו תחום הקשר בחטיבת גולני במלחמת העצמאות. תחום הקשר התפתח לכל אורך השנים ותמיד שימש גורם משמעותי במערכה. אנחנו החלטנו להתרכז בפרקים הראשונים על ההיסטוריה של המלחמה , איך היא התחילה , מה היו הגורמים להתפרצותה , כיצד היה הלך הרוחות באותו בזמן במדינת ישראל (יותר נכון , לפני הקמתה) .

לאחר מכן חקרנו על תפיסת הקשר במלחמה. כיצד הקשר השפיע על המערכה. האם הקשר תרם לקרב או שהוא היה לשווא. איך הם השתמשו בקשר , האם היה לכל אחד מהם אמצעי קשר שבעזרתו יכול היה להעביר מסרים לשאר הצוות . כיצד הפיקוד העליון היה , האם הקשר הגדיל להם את יכולות השליטה במערכה. האם הוא תרם להם לראיית התמונה הכוללת . בהמשך התרכזנו בשלושה מבצעים מתוך עשרה שחטיבת גולני לקחה חלק פעיל בהם וסקרנו אותם מבחינת אמצעי הקשר שהיו מופעלים באותו מבצע. באיזה אמצעים הם השתמשו , איך היה נראה הפלחי"ק באותו זמן , איך וכיצד היו ניתנות הפקודות בזמן המבצע , האם הקשר סיכן אותם בזמן המלחמה , האם הקשר נתן להם ראייה כוללת יותר למערכה וכד'. ובהמשך העבודה נציג עדויות של זיווה ארבל וצבי נגאל . שני קציני קשר שהיו בזמן המלחמה ותפעלו את כל האמצעי קשר שהיו קיימים באותה תקופה. שניהם מבחינתנו מייצגים את מצב הקשר באותה תקופה , הם היו בין הקצינים הראשונים של החיל . ועליהם התפתח חיל הקשר לאורך השנים. חיל הקשר לכל אורך השנים הווה גורם משמעותי למערכה וכעת אנחנו בעבודה זו נציג את מצב הקשר במלחמת העצמאות , כיצד הוא בא לידי ביטוי ועל התרומה שלו למערכה.

מילון מושגים

מ.ק – מכשיר קשר.

פאוזי אל קאוקג'י- היה מפקד צבאי ערבי שמוכר במיוחד על לחימתו כנגד היישוב במאורעות תרצ"ו-תרצ"ט ובמלחמת העצמאות.

"ספייטפייר"- מטוס קרב חד מושבי שימש את חיל האוויר במלכותי של בריטניה במלחמת העולם השנייה. התפרסם בעיקר בקרב על בריטניה.

פלוג'ה- הייתה עיירה ערבית כפרית בגבול מישור חוף יהודה ושפלת יהודה, כ-20 קילומטרים ממזרח לעיירה הערבית מג'דל – בצומת קריית גת.

אצ"ל- ארגון צבאי לאומי.

לח"י - לוחמי חירות ישראל.

דגלי ופנסי איתות- אופן העברת מסרים באמצעות קוד מורס.

הליוגרף- מכשיר המשמש ליצירת קשר ע"י הטלת הבזקי אור קצרים של קרני שמש באמצעות מראה. שפת הקשר היא קוד מורס.

מורס- קוד עבור שיטות תקשורת קולית או חזותית בינאריות- נקודה / קו.

קשר אחורה- קשר לרמה ממונה.

קשר קדימה- קשר לרמה הכפופה.

נדב"ר- נוהל דיבור ברשת.

כ"א- כוח אדם.

מרשם רדיו- מרשם המפרט את מכשירי הקשר השונים וכמותם בחידה מסוימת.

ת"ג- תדר גבוה 1.5 – 29.999 (MHz).

תג"מ- תדר גבוה מאוד 30 – 87.975 (MHz)

טל'- טלפון.

פרק 1 – המצב הפוליטי בא"י והקמת צה"ל

בשנת 1922 העניק חבר הלאומים לבריטניה מנדט על ארץ ישראל במטרה למצוא פתרון לשאלת א"י. למרות הצהרת בלפור מנעה ממשלת בריטניה את המשך העלייה היהודית לשטח הארץ, ודאגה לשימור הסטאטוס קוו בין האוכלוסייה הערבית והיהודית בשטח המנדט. בעקבות כשלון המאמצים להגיע לפתרון לשאלת א"י, שיהיה מוסכם על היושבים בארץ ומקובל על הממשל האמריקני, תוך התגברות על הלחצים בינלאומיים על ממשלת בריטניה, הוחלט על סיום המנדט בשטח א"י. האחריות על א"י הועברה לידי האו"ם, צעד זה הוביל להחלטה על חלוקת א"י למדינה יהודית ומדינה ערבית.

היישוב הערבי התנגד לתוכנית החלוקה. החלה לחימה בדרכים ובערים המעורבות וכן התקפות על ישובים יהודיים מבודדים. כוחות המנדט הבריטי ששלטו בארץ: נערכו לפינוי, מנעו עלייה יהודית, אסרו על הכנסת נשק, אחזקת נשק והתארגנות צבאית יהודית.

כוחות המגן היהודיים הורכבו מההגנה, המחתרת הגדולה והדומיננטית, אשר זוהתה עם הישוב העברי המאורגן כללה כ- 45,000 לוחמים ובהם כ- 3,000 אנשי פלמ"ח. שתי מחתרות נוספות, הנחשבות קיצוניות יותר בדעותיהן, הן האצ"ל כ- 2,600 איש והלח"י פחות מ- 400 איש.

מיד לאחר החלטת האו"ם החלה התארגנות יהודית לקראת עזיבת הבריטים וביסוס וחיזוק כוחות מגן, אולם ההתארגנות הייתה על בסיס התנדבותי.

בתחילה מלחמת העצמאות התנהלה בשטח א"י, בין כוחות בלתי סדירים של הישוב היהודי והישוב הערבי. העימות היה מוגבל בהיקפו והתבסס על כוחות קטנים יחסית.

הכרזה על הקמת מדינת ישראל ופלישת מדינות ערב חייבו שינויים מידיים ומהותיים בכוחות המגן של הישוב העברי והם נעשו תוך כדי המלחמה.

בישיבת הממשלה מיום ה- 23 במאי הציע ראש הממשלה דוד בן גוריון להקים צבא שיקרא "צבא ההגנה לישראל", הפקודה להקמת הצבא אושרה ב- 26 במאי. הקמת צה"ל חייבה 2 תנאים עיקריים:

1. ארגון הלוחמים בחטיבות וגדודים.
2. פירוק כל המחתרות.

בכך הפכה ה"הגנה" לצבא סדיר הכפוף למדינה ריבונית.

עיקרי הפקודה:

1. מוקם בזאת צה"ל, המורכב מחילות היבשה האוויר והים.
2. הוחלט כי במצב חירום יוכרז חוק גיוס חובה לצה"ל.
3. כל אדם המשרת בצה"ל חייב להישבע אמונים למדינת ישראל, לחוקתה ולשלטונותיה המוסכמים.
4. נאסר על הקמתו או גיוסו של כל כוח מזוין מחוץ לצה"ל.

תהליך הקמת צה"ל כצבא יחיד ערך כשבעה חודשים. בתחילת דרכו של צה"ל, הוקמו 12 חטיבות. כל החטיבות הינן חטיבות מרחביות, גיאוגרפיות ע"פ מקום מגורי החברים בהם.

- חטיבת גולני – חטיבה 1: הוקמה ב- 28/2/48, מופקדת על הגנת צפון הארץ.
- חטיבת כרמלי – חטיבה 2: הוקמה ב- 28/2/48, מופקדת על צפון מזרח הארץ (חיפה).

- חטיבת אלכסנדרוני – חטיבה 3 : הוקמה ב- 1/12/47, מופקדת על הגנת השרון (נתניה).
- חטיבת קרייתי – חטיבה 4 : הוקמה בפברואר 1947, מופקדת על הגנת תל אביב וסביבותיה.
- חטיבת גבעתי – חטיבה 5 : הוקמה ב- 30/11/47, מופקדת על השפלה והדרום (רחובות).
- חטיבת עציוני – חטיבה 6 : הוקמה בראשית 1948, מופקדת על הגנת ירושלים וסביבותיה.
- חטיבה 7 – שריון : הוקמה ב- 16/5/48, כעתודה מטכ"לית (לטרון).
- חטיבת הזקן – חטיבה 8 : הוקמה ב- 24/5/48, חטיבת שריון, במסגרת החטיבה נכלל גדוד 89, גדוד קומנדו.
- חטיבת עודד – חטיבה 9 : הוקמה ביוני 1948, רוב לוחמיה היו אנשי העמק והגליל.
- חטיבת הראל – חטיבה 10 : חלק מחטיבות הפלמ"ח, הוקמה ב- 16/4/48, השתתפה בכל הקרבות באזור ירושלים.
- חטיבת יפתח – חטיבה 11 : חלק מחטיבות הפלמ"ח, הוקמה במאי 1948, (גליל עליון).
- חטיבת הנגב – חטיבה 12 : חלק מחטיבות הפלמ"ח, הוקמה בפברואר 1948, פעלה באזור הנגב.

פרק 2 – מלחמת העצמאות והמבצעים בה

הגורמים שהובילו לפרוץ מלחמת העצמאות :

מלחמת העצמאות או בשמותיה האחרים : מלחמת השחרור , מלחמת הקוממיות או מלחמת תש"ח היא המלחמה שהביאה בסופו של דבר את ישראל לעצמאות.

המלחמה החלה מיד לאחר קבלת תוכנית החלוקה של האום בכ"ט בנובמבר 1947 , והסתיימה רשמית ב-20 ביולי ב-1949. המלחמה פרצה עקב התנגדותם של ערביי ארץ ישראל ומדינות ערב להחלטת עצרת האומות המאוחדות (האו"ם) : הקמה של שתי מדינות , האחת יהודית והשנייה ערבית , בשטחי ארץ ישראל.

למחרת הכרזת העצמאות , פתחו חמישה צבאות ערביים במתקפה כוללת על מדינת ישראל. חיילות האוויר המצרי , הסורי והעיראקי הפציצו את תל אביב ויישובים נוספים.צבא היבשה המצרי פלש מהדרום בשני מסלולים : האחד – במישור החוף לכיוון תל אביב ומושבות הדרום , והשני דרך באר שבע והר חברון , לירושלים. צבא ירדן פלש דרך גשרי דאמיה ואלנבי והתמקד בכיתור ירושלים ובניסיונות לכיבושה. הצבא העיראקי השתלט על נהריים ועל המרחב הררי של השומרון , עד לפאתי השרון , עמק חפר , ואדי ערה ועמק יזרעאל. הצבא הסורי פלש מדרום רמת הגולן , כבש את חמת גדר ואת צמיד , ונהדף מצמח אל מורדות הגולן. צבא לבנון , השתלט על כל מרכז הגליל הררי , העליון והתחתון , כולל נצרת ושפרעם.

2161

הבוקר

"HABOKER" DAILY NEWSPAPER TEL-AVIV

עתון יומי תל אביב

יום א' יז' כסלו תש"ח 30 נובמבר November 1947

3674 Vol. XIII שנה י"ג

ארשרה מדינה יהודית

33 מדינות בעד, 13 נגד, 11 נמנעו

חברי ועדת הביצוע: נציגי בוליביה, דניה, פיליפינים, פנמה וצ'כוסלובקיה

היום הזה בהיית לעם!

בן-גוריון: מדינתנו תתפוס מקומה באו"ם

סילבר: ספנה בהיסטוריה היהודית

לאחרי המדינה העברית!

ארץ-ישראל

לישוב

סקירת המלחמה

המבצעים שחטיבת גולני השתתפה בהם הינם :

א. **מבצע ארז** הינו מבצע צבאי של חטיבת גולני במלחמת העצמאות לכיבוש כפרים ברכס הגלבוע ובפתח ואדי ערה כהכנה לקראת המבצע לכיבוש ג'נין (מבצע יצחק). חטיבת גולני עסקה עד המבצע בעצירת הפלישה הסורית בעמק הירדן והפלישה העיראקית בחזית קיבץ גשר – כוכב הירדן , נתפנה למשימות התקפיות.
הכפר זרעין שחלש על עמק יזרעאל. תושבי הכפר פונו ובמקומם ישבו חיילים מצבא ההצלה של פאוזי אל קאוקג'י (עמד בראש צבא ההצלה של סוריה). ב20 באפריל 1948 נכשל כוח של פלמ"ח מחטיבת יפתח בניסיון לכבוש את הכפר הזה. בליל 29-28 במאי 1948 נכבש הכפר זרעין על ידי גדוד גדעון (גדוד 13) של חטיבת גולני .על מקום הכפר נמצא כיום קיבוץ יזרעאל. בלילה הבא הוסיפו כוחות גולני וכבשו את הכפרים נוריס וסנדלה והם נכבשו ללא קרב.
בגזרה המערבית של המבצע כבשו כוחות גולני בליל 30-29 / במאי 1948 לאחר קרב קשה את תל מגידו, והקנו שליטה על הפתח המערבי של ואדי ערה.

ב. **הקרב על ג'נין** : הקרב נקרא גם מבצע יצחק . הקרב התרחש ב -3 ביוני 1948. ביום זה תקפו כוחות של צהל את כוחות חיל המשלוח העירקאי בג'נין. ההתקפה שהצליחה בראשיתה , הסתיימה בנסיגת כוחות צהל מג'נין וסביבתה באבידות כבדות.
ג'נין נמצאת בתוך גיא עמוק ומוקפת הרים , כדי לכבשה יש צורך לכבוש את ההרים המקיפים אותה ממזרח וממערב , לסגור עליה כבתנועת מלקחיים ואחר כך לפרוץ לתוך העיר. בליל ה3-2 ביוני התחילו גדודי חטיבת כרמלי לנוע לעבר גנין.שתי פלוגות מגדוד 13 של חטיבת גולני כבשו את המשלטים החולשים על הכביש לג'נין . עם שחר נראתה ג'נין שקטה לאחר שרוב תושביה ומגיניה ברחו עם תחילת הקרבות באזור. השטח של העיר ג'נין היה טרשי וקשה היה להתחפר בו. עם שחר החלו ההפגזות מכיוון בניין המשטרה שלא נכבש. המפקדים בשטח הבינו שאי אפשר להחזיק בג'נין כמקום אסטרטגי בגלל מורכבות השטח שלה ולכן , הוחלט לסגת מהעיר . ב9 ביוני 1948 נכשל ניסיון של גולני לכבוש את בניין משטרת ג'נין . חומר הנפץ שהונח ליד חומת הבניין לא יצר פרצה מספרת לחדירה.

ג. **מבצע גדעון** הינו מבצע כיבוש בקעת בית שאן במלחמת העצמאות. משימת כיבוש העיר בית שאן והפרים הערביים הסובבים אותה הוטלה על גדוד גדעון (גדוד 13) של חטיבת גולני בפיקודו של אברהם יפה. תפקידו של הכוח היה לכבוש את האזור מידי הכוחות הערבים בהתקרב מועד פינוי כוחות הבריטים , כחלק מההכנה לפלישה הערבית הצפויה.

ד. **מבצע דקל :**

מבצע דקל היה אחד ממבצעי צהל במלחמת העצמאות נגד צבא ההצלה. הוא נערך בגליל המערבי ובגליל התחתון בין התאריכים 9 ביולי 1948 – 19 ביולי 1948. . עם כניסת ההפוגה הראשונה לתוקף שלטו היהודים בגליל המערבי ברצועת חוף צרה. כוחות קאוקג'י המשיכו בהתגרויות . מטרת המבצע בשלב א' הייתה לכבוש את מוצבי קאוקגי ברכסי הגליל המערבי כדי ליצור עומק ברצועת החוף בשליטת צה"ל. רק לאחר הצלחת השלב הזה הוחלט להמשיכו לעבר נצרת ולהביס את קאוקג'י ששם הייתה מפקדתו. למפקד המבצע מונה חיים לסקוב. במבצע השתתפה חטיבה 7 , גדוד 21 של חטיבת כרמלי וגדוד 13 של חטיבת גולני.

תוצאות המבצע הן שעם נפילת נצרת התמוטט כוחו של קאוקג' בגליל התחתון . הכפרים הערבים נכנעו.

ה. **מבצע חורב :**

מבצע חורב היה מתקפה רחבת היקף של צה"ל כנגד חיל המשלוח המצרי בנגב ובמזרח סיני , במסגרת שלביה האחרונים של מלחמת העצמאות . המבצע החל ב -22 בדצמבר 1948 והסתיים ב -7 בינואר 1949.

מטרת המבצע הייתה השמדת הכוחות המצרים שפלשו לשטח ישראל. מפקד חזית הדרום היה יגאל אלון וצורך המבצע הועתק המאמץ הלוגיסטי של צהל דרומה :שלוש חטיבות מן הצפון והמרכז הועברו דרומה ותגברו שתי חטיבות דרומיות. היוזמה האסטרטגית וריכוז הכוחות התאפשרו הודות להעדר שיתוף הפעולה בין צבאות מדיניות ערב.

הכוחות שהשתתפו במבצע היו חטיבות : גולני , חטיבה 8 , חטיבת הנגב וחטיבת אלכסנדרוני. מפקד המבצע היה האלוף יגאל אלון בתפקידו כמפקד חזית הדרום. קצין המבצעים היה סא"ל יצחק רבין.

השלב הראשון של המבצע נועד לסלק את הצבא המצרי מתחומי הנגב. על חטיבת גולני הוטל לפתוח את המבצע בהתקפת הטעייה ברצועת עזה כדי לרתק את המצרים לגזרה זו. בשלב השני היו צריכים כוחות אלה לפעול ביחד עם חטיבת הראל במטרה לכתר את הצבא המצרי ברצועת עזה כדי להביסו לאחר מכן.

תוצאות המבצע הסתיים מבלי שתושג מטרתו במלואה. הצבא המצרי נשאר ברצועת עזה. עם זאת נחשב המבצע בעל הישגים גדולים. צה"ל הוכיח יכולת תכנון ובהפעלת כוחות רבים בו זמנית. חלק גדול מהצבא המצרי הושמד והוא גורש מרוב עמדותיו בנגב. מבחינה מדינית היה מבצע זה בעל חשיבות מכרעת. מצרים – החזרה במדיניות ערב נאלצה לפתוח במשא ומתן על שביתת נשק עם מדינת ישראל.

ו. **מבצע חירם :**

מבצע חירם היה הגדול והמורכב במבצעי חזית הצפון במהלך מלחמת העצמאות. המבצע נערך בשלבים הראשונים של המלחמה. בין 28 ל -31 באוקטובר 1948 , ובמהלכו כבשו 4 חטיבות של צהל את מרכז הגליל העליון וסילקו את צבא ההצלה בראשות פאוזי קאוקג'י מהאזור.מבצע הבזק שנמשך כ -60 שעות גרם ליציאה המונית של ערביי הגליל לכיון לבנון. מבצע חרים

שהיה המבצע הצבאי האחרון בחזית הצפון הציב את גבולה הצפוני של מדינת ישראל על הגבול המנדטורי. במהלך המבצע פעלה חטיבת גולני בפעולות הטעיה וריתוק באזור עילבון. ההתקפה הראשונה בלילה שבין 28 ל-29 באוקטובר על עמדות צבא ההצלה בכפר נכשל. רק בבוקר ה -30 באוקטובר נכבשה עילבון לאחר קרב קשה. יחידות החטיבה (גולני) המשיכו צפונה וכבר גם מע'אר , ראמה , מג'ד אל כרום ופקיעין.
המבצע הסתיים שעות אחדות לפני כניסת הפסקת האש לתוקף. בסיומו הגיעו הכוחות לצומת חירם , צפונה לצפת , המצור מעל מנרה הוסר , צבאו של קאוקג'י חוסל , ונפתחו שוב דרכי התחבור בגליל העליון. הגליל העליון היה בשליטת צהל , שייצב גם קו הגנה בכבול הצפון מול לבנון.

ז. **קרב משמר העמק :**

קרב משמר העמק במלחמת העצמאות נערך בתאריכים 4 באפריל 1948 – 14 באפריל 1948 בין כוחות ערביים של צבא ההצלה ולוחמים מקומיים בפיקודו של פאוזי אל קאוקג'י לבין כוחות ההגנה בפיקודו של יצחק שדה. הקרב הסתיים בתבוסת הכוחות הערבים וכיבוש הכפרים הערביים באזור.

ח. **מבצע עובדה :**

מבצע עובדה התקיים בין ה 10-6 במרץ 1949 , היה אחרון מבצעי צה"ל במלחמת העצמאות ובו נכבש הגנב הדרומי , לרבות אילת ואזורי עין גדי ומצדה. במבצע לא נהרג אפילו חייל ישראלי אחד. הצלחת המבצע התבטאה בכך שחיילי החטיבות הישראליות הצליחו להבריח את כוחות הלגיון הירדני בעזרת איגופים מתוחכמים. ביום האחרון למבצע הניף אברהם אדן את דגל הדיו על עמוד בתחנת המשטרה באופ רשרש (כיום אילת). חטיבת גולני במבצע נשלחה פקודה מהפיקוד העליון אל חטיבת גולני , שנעה בציר הערב לכיוון אום רשרש , להסתער מיידית על אום רשרש. ההודעה לא התקבלה אצל קשרי החטיבה. בבוקר אותו יום תפסו חיילי חטיבת גולני את עין ע'דיאן ללא קרב , לאחר שחיילי הלגיון הירדני נסו משם ומאום רשרש לכיוון העיר עקבה שבירדן. מעין ע'דיאן נעו הכוחות דרומה לאום רשרש דרך עידן דאפיה. רק בשעות הצהרים קיבלו קשרי החטיבה את ההודעה שנשלחה אליהם. כוח החלוץ של החטיבה , גדוד 19 , הגיעו לאום רשרש בשעה 17:00. החיילים , שהיו מצוידים טוב יותר מחיילי חטיבת הנגב , החליפו את דגל הדיו , שהיה תלוי במשך שעתיים בלבד , בדגל תקני. מפקדי שתי החטיבות , נחום שריג ונחום גולן שלחו מברק באמצעות מכשיר הקשר :

"העבירו לממשלת ישראל. ליום ההגנה, לי"א באדר, מגישות חטיבת הנגב פלמ"ח וחטיבת גולני את מפרץ אילת למדינת ישראל". אילת (אום רשרש) ט' באדר תש"ט .

ט. <u>קרב עמק הירדן :</u>

קרב עמק הירדן במלחמת העצמאות נערך ב -15 במאי 1948 – 21 במאי 1948 בין הצבא הסורי לבין לוחמי גדוד 12 של חטיבת גולני ומכיני היישובים בעמק הירדן. הקרב נגמר בנסיגת הסורים לקו ההתחלה לאחר שנגרמו אבידות כבדות לשני הצדדים. בתחילת מלחמת העצמאות קיוו ארצות ערב שערביי ארץ ישראל מלווים בצבא מתנדבים ושגירים (כמו צבא ההצלה) יוכלו להכריע את היישוב היהודי. לאחר שהתברר להם בסוף אפריל 1948 כי הכוחות הערביים המקומיים חדלו מלהוות כוח שיש להתחשב בו , כינסה הליגה הערבית את מפקדי הצבאות הערביים ודרשה מהם התערבות בפועל בארץ ישראל מיד לאחר יציאת הבריטים. כוח הפלישה הסורי מנה חטיבה סורית מוגברת שהסתייעה בגדוד שריון ובגדוד תותחי שדה ובסיוע אווירי. מולם עמדו יחידות מגדוד ברק (גדוד 12) של חטיבת גולני ומגנים חברי היישובים בעמק הירדן. בתחילת הקרבות היה משה מן מפקד חטיבת גולני מפקד כוחות ההגנה באזור אולם משהורע המצב מינה הפיקוד העליון את משה דיין למפקד גזרת עמק הירדן. גדוד ברק (12) שהתפנה לתפקידים נוספים לאחר השתתפותו בקרב על טבריה , הורד לאזור בקעת כנרות. היישובים חוזקו ובוצרו לקראת הבאות.

י. <u>מבצע שוטר :</u>

מבצע שוטר היה אחד ממבצעי צה"ל במלחמת העצמאות. המבצע נערך ביולי 1948 ובוצע על ידי חטיבת אלכסנדרוני בסיוע כוחות מחטיבת גולני וחטיבת כרמלי. מטרת המבצע הייתה השתלטות על הכפרים הערבים במורדות המערביים של הכרמל שכונו המשולש הקטן. תוצאת המבצע היא שנשברה התנגדות הלוחמים הערבים. המבצע זכה לשמו משום שהוצג כמבצע משטרתי , אף שהיה מדובר במבצע צבאי , כדי לא להפר את תנאי ההפוגה.

סיום המלחמה :

המלחמה הסתיימה בניצוחו של צה"ל , שהדף את צבאות ערב והרחיב את תחום המדינה מעבר לגבולות שנקבעו למדינה היהודית בהחלטת עצרם האום. מלחמה העצמאות לא הסתיימה בהסכמי שלום , אלא רק בהסכמי שביתת נשק בין ישראל למצרים , לבנון , ירדן וסוריה. עיראק התנגדה לכל מגע מדיני עם ישראל. ישראל להרחיב בהרבה את הגבולות שעליהן הוחלט בעצרת האום ב -29 בנובמבר 1947.

פרק 3 – תפיסת הקשר בצה"ל במלחמת השחרור

בשנת 1937 הוקם שירות הקשר במסגרת ההגנה על מנת לתת פתרונות קשר להגנת היישוב ובהמשך לצרכים הטקטיים של היחידות הלוחמות (הפלמ"ח ויחידות אחרות) ולצרכים האסטרטגיים של הגנת היישוב.

חיל הקשר והתקשוב התפתח משירות הקשר הארצי של "ההגנה".

אמצעי הקשר של שירות הקשר הארצי התפתחו בהדרגה. החל מיוני דואר, דגלי איתות ביום ופנסי איתות בלילה שהופעלו כבר החל מראשית שנות ה - 20 של המאה העשרים.

השיטה הראשונה הייתה שליחת רץ - בדרך כלל נער או נערה צעירים ברגל או על אופניים להעביר הודעה ממקום למקום. לאחר מכן החל באיתות דגלים, כאשר כל צורת הנפה מסמנת אות או מספר. שיטה קצת יותר מאוחרת הייתה איתות באמצעות הליוגרף - איתות באמצעות אור שמש שמוסתר ע"י תריסים.

השידור היה באמצעות סימני מורס.

בהמשך נבנו בסתר משדרים חובבנים והוסתרו במזוודות שידור ועד להפעלת רשתות אלחוט ממש, לקראת סיום המנדט הבריטי ותחילת מלחמת העצמאות.

לקראת סיום המנדט הבריטי היישובים היו מקושרים בקשר קווי נייח ואילו מיעוטם השתמשו עדיין באיתותי ראייה וביוני דואר.

המעבר ממעמד של "שירות קשר" המסייע ללוחמי גרילה, למעמד של חיל מקצועי המאפשר פיקוד ושליטה על כוחות לוחמים, חייב רה – ארגון משמעותי ביותר שבוצע על ידי יעקב ינאי (יאן). יאן נכנס לתפקידו כראש שירות הקשר עוד בשנת 1946.

כחלק מפועלו : נרכש ציוד רב מעודפי מלחמת העולם השנייה ונבנו מכשירי קשר, הוכשרו מאות אנשים להפעלת הציוד ותחזקתו, רוכזו אנשי מקצוע מיחידות הצבא הבריטי ומהבריגאדה והוכנסו שיטות ונהלים לקשר טקטי נייד.

הקשר הנייד היה בחיתוליו, רק בחודש ינואר 1948 התחילו להגיע משלוחי ציוד ראשונים מחו"ל.

תשתיות הקשר היו דלות יחסית לצרכים הכרוכים במיגור פעילויות האיבה.

במרץ 1948 היישוב עבר ממגננה למתקפה במטרה ליצור רצף טריטוריאלי. אז נדרש שירות הקשר לספק יכולות קשר בתנועה לכוחות תוקפים - מצב חדש עבורו. הקשר אורגן ע"פ מה שנלמד ע"י אנשי השירות שהיו בצבא הבריטי - הורדת הקשר מהחטיבה לגדוד והפרדת רשתות ע"פ ייעודן, שיטה ששחררה את רשת המבצעים לניהול הקרב.

לקראת סוף מאי 1948 כבר יש לשירות הקשר מפקדה ולכל חטיבה קצין קשר חטיבתי, יחידת קשר חטיבתית, קציני קשר גדודיים ומחלקות קשר גדודיות.

ערב מלחמת העצמאות התחיל להתארגן שירות הקשר לקראת הפיכתו לחיל בפני עצמו, המכיל רשתות קשר ומכשירי רדיו ניידים שנרכשו בחו"ל ואף מכשירים שיוצרו ותוקנו בארץ.

ב-1.6.48 הפך ארגון ה"הגנה" לצה"ל, ושירות הקשר - לחיל הקשר.

המשימה העיקרית של שירות הקשר באותה עת הייתה לספק ולהבטיח קשר אמין ואיכותי בין הכוחות הלוחמים השונים ובתוכם. כמו כן , בשלב זה החלה התארגנות של פלוגות הקשר הראשונות כלומר לא

עוד נספחים ליחידות השונה אלא חיל עצמאי בפני עצמו. לפיכך, נדרש ארגון בכל נושא הקשר הנייד הן מבחינה מקצועית והן מבחינת כוח אדם.

א. <u>מבנה שירות הקשר הארצי :</u>

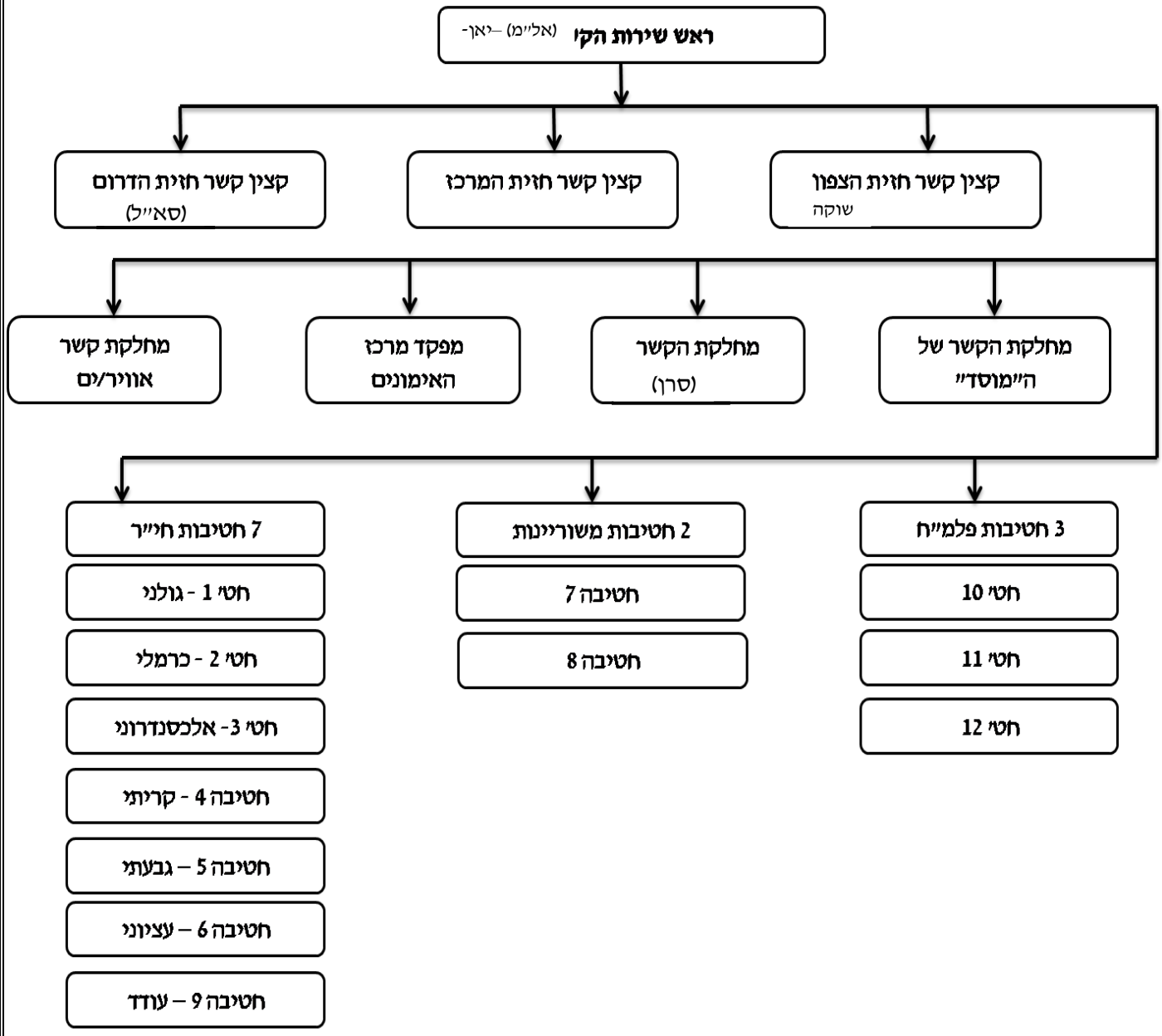

ב. חטיבת גולני:

חטיבה 1, הוקמה ב- 28/2/48. החטיבה הופקדה על הגנת צפון הארץ. לגולני 3 גדודים:

- גדוד 12 – גדוד ברק: התבסס על טבריה והגליל התחתון המזרחי.
- גדוד 13 – גדוד גדעון: התבסס על העמק המזרחי, ישב בשיטה בעמק יזראל מול עין חרוד.
- גדוד 14 – גדוד דרור: התבסס על העמק המערבי, ישב במשטרת שמעון ליד נעלל.

מבנה פלחיק גולני:

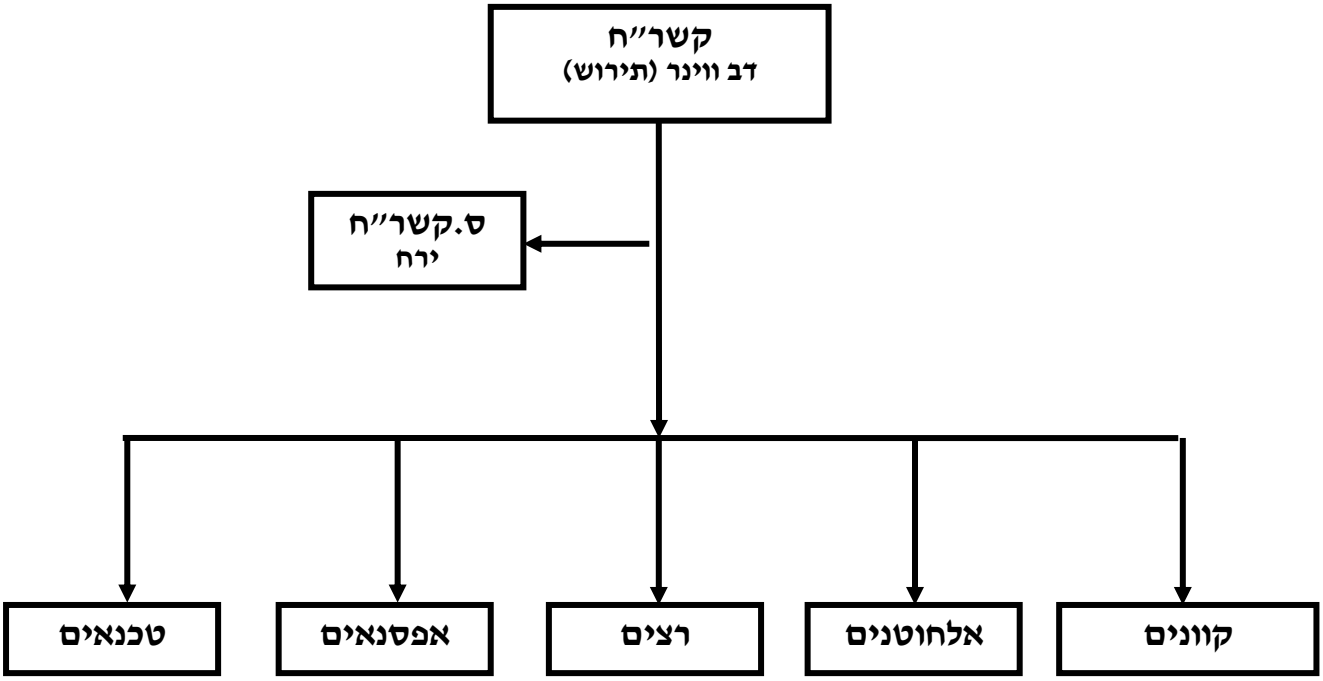

הסבר כללי:

1. קווים - תפקידם היה להניח קוו טלפונים בשטח.
2. אלחוטנים - תפקידים היה לתפעל את אמצעי הקשר.
3. רצים – רוכבי אופנועים שתפקידים היה להעביר את הקשר מבחינה פיסית.
4. אפסנאים – תפקדם היה לנהל את לוגיסטיקת התקשוב בפלוגה.
5. טכנאים – תפקדם היה דרג ב' לתיקון המכשירים.

סד"כ הפלוגה :

1. קוונים – 20 חיילים.
2. אלחוטנים – 30 חיילים.
3. רצים – 4-5 חיילים.
4. אפסנאים -3 חיילים.
5. טכנאים -4-5 חיילים.

סה"כ 67 חיילים תחת הקשר"ח.

היה מחסור גדול בכ"א שכן לרוב הקשרים לא היה ניסיון קודם. היחידים שידעו את המלאכה היו יוצאי הצבא הבריטי שלהם היה ידע נרחב וכן מיומנות וניסיון קודם בשימוש במכשירים. עקב מצב זה הקשרים שלקחו חלק במלחמה עבדו קשות, ובכדי למצוא פתרון לבעיה נפתח קורס גם לקשריות.
"לבריגאדה היו קשרים מאומנים היטב, הם היו קשרים גדודיים, אולם הם ידעו גם עוד מכשירים לדרגים גבוהים יותר..... רוב חיל הקשר היו יוצאי הבריגאדה, הצבא הבריטי".
"העבודה הייתה קשה, לא היו מספיק קשרים. גולני החליט לגייס בנות מהמשקים להיות קשריות".

ג. הקשר בפלחיק גולני :

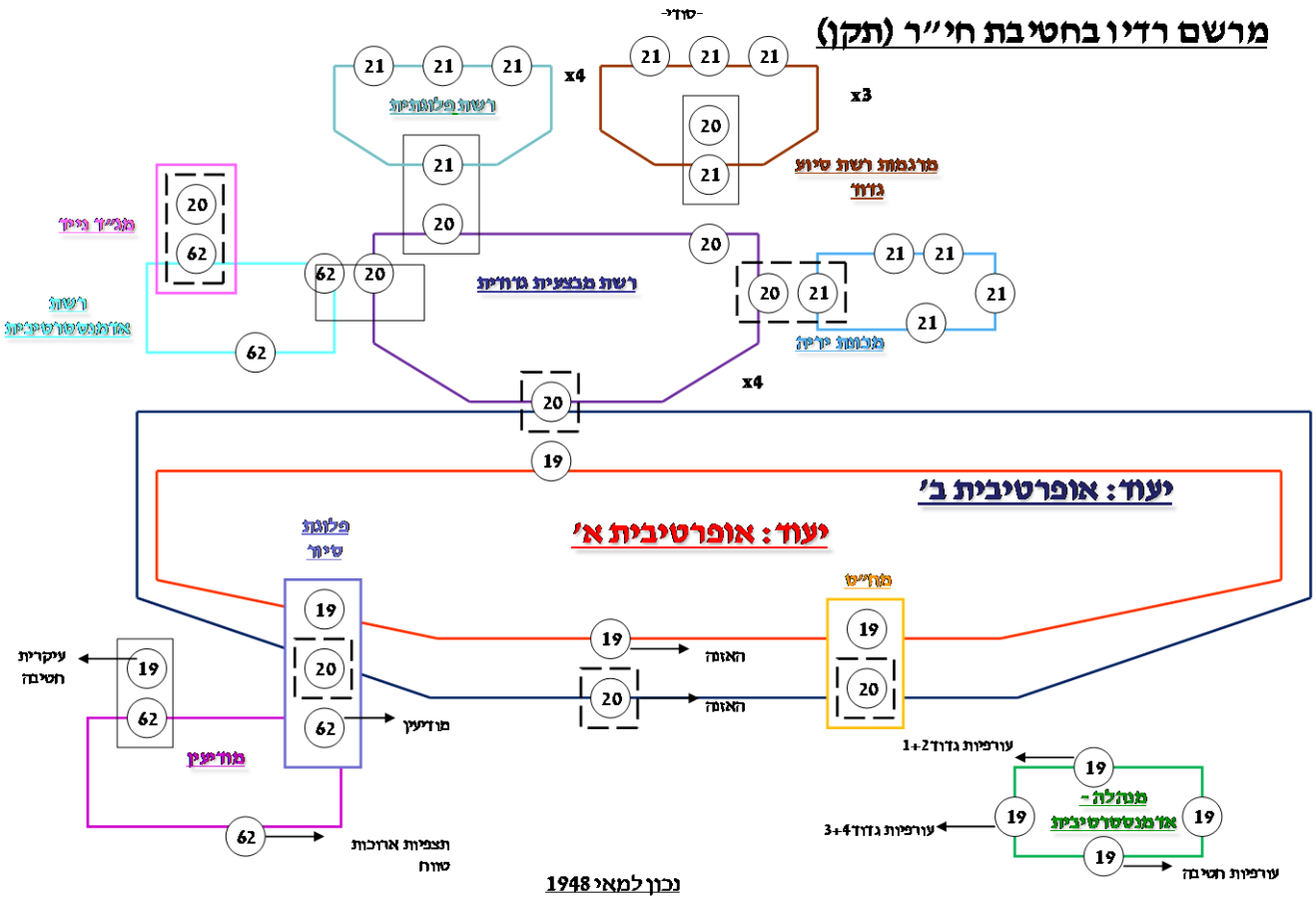

מרשם קשר קווי בגדוד

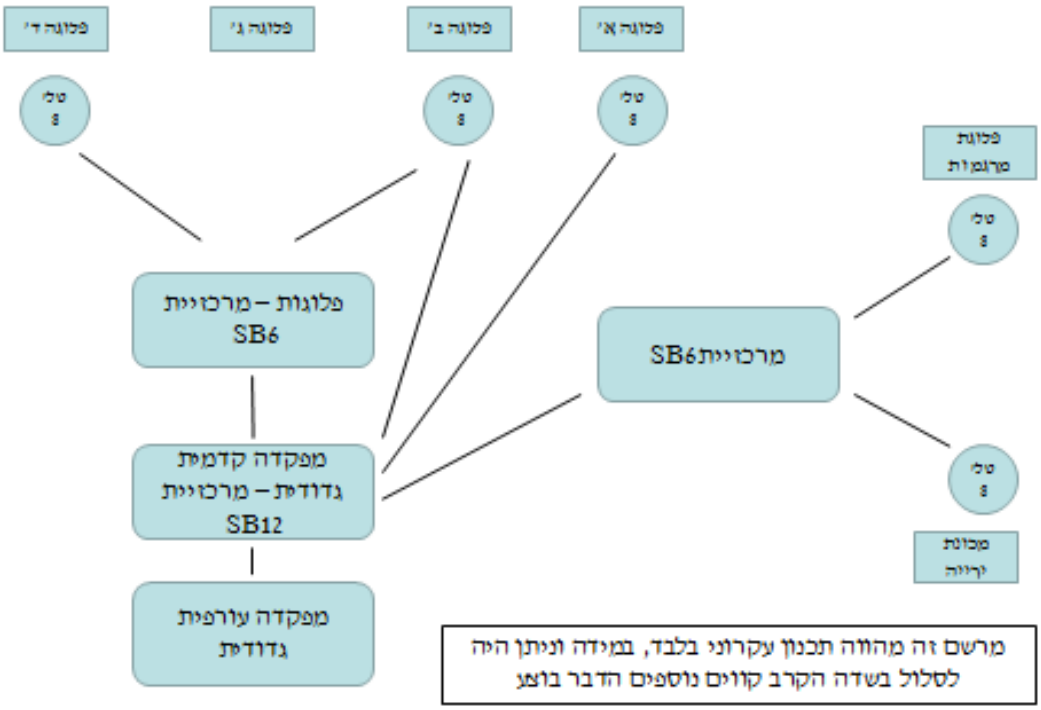

מכשירי הקשר בזמן מלחמת העצמאות (המכשירים שהיו לפלחי"ק גולני) :

1. **מ.ק 19** הינו מכשיר קשר שיוצר בבריטניה , קנדה ובארצות הברית בתקופת מלחמת העולם השנייה נועד לשימוש ברכב קרבי משוריין וכן לשימוש קרקעי קבוע. המכשיר הינו מכשיר ת"ג נייד (מורס ודיבור) בעל תחום תדרים של MHZ 2-8 ששימש לקשר בין גדוד לחטיבה ובין כוחות ניידים. המכשיר תוכנן בשנת 1940 לספק קשר לטווח בינוני בתדרים גבוהים (HF) תקשורת פנים וכן, תקשורת לטווח קצר בתדרי תג"ם לצוות של רכב קרבי משוריין.

המכשיר מורכב משלושה חלקים : משדר, מקלט וספק כוח. המכשירים ניזונו מסוללה של 12 וולט. השידור למרחק קרוב בוצע באמצעות מיקרופון קטן אליו הופנה הדיבור בעוד שהקליטה בוצעה באמצעות זוג אוזניות שהורכבו על הראש ואפשרו שמיעת השידורים בדיבור ובקוד מורס. השידור למרחק רב בוצע באמצעות מפתח מורס באמצעותו שידר המפעיל את הנדרש.

מידות המכשיר :

- עומק – 30 ס"מ.
- רוחב – 70 ס"מ.
- גובה – 38 ס"מ.

משקל המכשיר 35 ק"ג (ללא האביזרים החיצוניים, הכבלים והאנטנה). המכשיר בנוי לעמוד בזעזועים, באבק, בתנאי טמפרטורה קיצוניים והיה אמין ביותר באותה תקופה.

2. **מ.ק 20 האמריקאי** – הינו מכשיר נישא (משקלו כ -17 ק"ג) מיועד לדיבור בלבד. בעל תחום תדרים של MHZ 40-48 ששימש לקשר בין הגדוד לפלוגות ולנשק המסייע. מ.ק 20 היה המכשיר האמריקני הנייד המבצעי הראשון.

מ.ק 20 (שנקרא גם בשם מ.ק 300).

תכונות המכשיר :

א. משקל המכשיר כולל סוללה : 16 ק"ג.

ב. מידות המכשיר :

- רוחב : 29 ס"מ.
- עומק : 13 ס"מ.
- גובה : 43 ס"מ.

המכשירים הראשונים הגיעו לארץ בתחילת 1948 . המחסור במכשירים היה גדול והדרישה הייתה רבה. המחסור במכשיר קשר גרם לאבדות ולכישלון פעולות רבות.

כאשר היה מחסור במכשירי קשר, נאלצו החיילים להעביר פקודות באמצעות רצים.
"מ.ק. 20, נישא, שקל 17 ק"ג, מכשיר אמין, חיבור הסוללה היה בעייתי, מכשיר הקשר הנישא הראשון – מהפכה בצבא".

3. **מ.ק 21** האמריקאי שהיה בשימוש של חיל הנחתים האמרקאי (מרינס) הינו מכשיר לדיבור (נישא על החזה) תפקידו היה לקשר בין המחלקות.
משדר מקלט מתוצרת אמריקאית שיוצר בשם MAB לקשר דיבור בכוחות מוצנחים קטנים. פעל בתחום תדרים של 2.8 עד 4.5 MHZ. המכשיר קשר נועד לקשר עד טווח של 1.5 ק"מ.

4. **טל 8** הינו מכשיר טלפון שדה אמריקאי ששימש לתקשורת בקשר קווי. המכשיר פותח בתקופת מלחמת העולם השנייה ושימש את הצבא האמריקאי באותה תקופה. המכשיר הובא לארץ בתחילת 1948 ושימש בין מערך עמדות במשלטים, מערכי עמדות בקיבוצים ועוד.

על מנת לאפשר מערכת תקשורת תקינה בכל מערך של עמדות עם מספר טלפונים, הייתה מרכזייה. החיסרון הגדול הינו תלות המערכת בחיבור זוג חוטים אל המרכזייה, שכן חוטים אלו היו פגיעים מאוד להפצצות וגרמו לניתוק הקשר.

טל' 8 נישא בתוך נרתיק עור, ולו אפשרות חילול לצד השני של הקו. הטלפון פועל על בטריות בנות 1.5 וולט באופן עצמאי וכן על בטריות משותפות ממכשיר אחר. טווח הדיבור של הטל' בשימוש בבטריות עצמאיות היה למרחק של 20-31 ק"מ, תלוי בסוג הח'-8, מצבם (לח, יבש, לוהט), וכן אם הח'-8 הונחו על האדמה או תלויים באוויר.
תכונות המכשיר:

א. משקל המערכת כולל זוג בטריות הינו 4.45 ק"ג.
ב. מידות המכשיר:
- רוחב: 19.6 ס"מ.
- עומק: 9 ס"מ.
- גובה: 24 ס"מ.

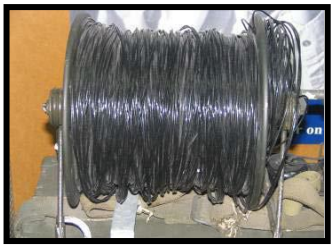

גל-11 (ח' 8): כבל הסתערות

ניתן היה למצוא טל' 8 בכל מקום בו הצליחו להניח קווים. בכל פלוגה נמצאה מרכזיה SB6 של שישה קווים, המרכזייה היתה טקטית כלומר מיועדת לשימוש בשדה קרב. ובכל גדוד היתה מרכזיה SB12 בת 12 קווים.
בכל מפקדת חטיבה היתה מרכזיה של 24 קווים, מרכזיה זו היתה משרדית ובעל אפשרות חיוג.

5. ***מ"ק 62***, מ"ק המיועד לרשת הלוגיסטיקה. המ"ק מקביל למ"ק 19 אולם הוא פחות מתאים לשימוש בשטח.

המצב שהתקיים בשדה הקרב במלחמת השחרור הינו מצב שלא ניתן לתפוס אותו ולהבינו כיום. בין המ"קים השונים קיים שוני בתחומי תדרים, כלומר ניתן לדבר רק בין שני מ"קים זהים. לכל מ"ק יעוד אחר כמו שניתן לראות במרשם הרדיו:

- מ"ק 21 נועד לקשר בין מחלקה לפלוגה, מ"ק נייד בתחום הת"ג.
- מ"ק 20 נועד לקשר בין פלוגה לגדוד, מ"ק נייד בתחום התג"ם.
- מ"ק 19 נועד לקשר בין הגדוד לחטיבה, מ"ק נייח בתחום הת"ג.

עקב השוני בתחומי התדרים בין המ"קים השונים, הפלוגה לדוגמה יכלה לדבר רק אם הגדוד שלו מכשיר קשר הזהה לשלה. כלומר במידה והקשר בין הפלוגה לגדוד התנתק, הפלוגה נותרה לבד במערכה שכן לחטיבה אין אפשרות ליצור קשר ישירות עם הפלוגה.

"היה קשה מאוד לשמור על קווי השדה לפלוגות (עבודה שגרתית). קשר אלחוטי פעל אבל לא היה בשימוש כיוון שחשבו שהמצרים מאזינים... מ"ק 300 היה קדימה לגיבוי קשר קווי".

ע"פ ציטוט זה ניתן ללמוד כי הקשר הראשון והעיקרי בו השתמשו בשדה הקרב ושעליו ניתן לסמוך הינו הקשר הקווי. קשר זה היה בשימוש גם של הפלוגות עצמן. על מנת לאפשר קשר לכיוון הפלוגות היו רצים בשטח שתפקידם היה לסלול תוך כדי שדה הקרב גל-11 (ח-8) , וכך לקשר את הטלפונים אל המרכזייה.

ח-8 היה רגיש ביותר ללחות, חום, ועצם הימצאותו על הקרקע לא תרמה לנושא. עקב המצב המשתנה בשדה הקרב לא תמיד ניתן להטמין את הח-8 ולכן הוא הושפע רבות מן הקרבות שחלו במקום.

סיטואציה נוספת שהייתה יומיומית במלחמת העצמאות הינה קשר שנמצא בקרבת הקרב ולו מכשיר קשר, שכל תפקידו לדווח אחורנית על הנעשה במערכה.

פרק 4 – מבצעי דקל, משמר העמק וחורב

פרק זה יעסוק בסקירת שלושה מבצעים עיקריים בהם לקחה חטיבת גולני חלק- מבצע דקל, קרב משמר העמק ומבצע חורב. הפרק יתמקד בהעברת הקשר באותם מבצעים.

1. קרב משמר העמק

א. רקע כללי

קרב משמר העמק נערך בין ה-4 לאפריל עד ה-14 לאפריל 1948. הקרב התקיים בין כוחות ערביים של צבא ההצלה ולוחמים מקומיים בפיקודו של פאוזי אל קאוקג'י, לבין כוחות ההגנה בפיקודו של יצחק שדה. קיבוץ משמר העמק הוקף משלושת עבריו בכפרים ערביים שישבו על הגבעות מסביב. לאחר שנכשל קאוקג'י בהתקפתו על טירת צבי הוא פנה למשמר העמק להתקפה גדולה. כיבוש משמר העמק היה מקנה לקאוקג'י יוקרה רבה במחנה הערבי ומשמש קרש קפיצה לפריצה מעמק יזרעאל לעבר חיפה. ב-4 באפריל יצאו כוחות "צבא ההצלה" לשטחי ההיערכות. לכוחותינו היו ידיעות מוקדמות, אך לא מדויקות, על כוונותיו של האויב.

קאוקג'י תכנן לכבוש במהירות את הנקודה- ששכנה בתוך סביבה ערבית ובקרבת בסיס צבאו, לחסום את כביש ואדי מלח , שדרכו עברה אז התחבורה היהודית לחיפה, ואולי אף לכבוש את חיפה בהתקפה ממזרח. לראשונה במלחמת בעצמאות הופעלו בקרב תותחים, שגרמו נזק רב לבנייני הקיבוץ ולרכושו ואף פגעו בנפש. אולם הסתערות חיל הרגלים של קאוקג'י שהגיעה עד גדר המשק נהדפה. ההגנה שלחה תגבורת לנקודה המותקפת וכללה את הגדוד הראשון של הפלמ"ח. יצחק שדה פיקד על גזרת קרבות זו. למחרת נדחתה ההתקפה, ונפסקה בהתערבות הצבא הבריטי. לאחר מכן פתחו כוחות ההגנה בהתקפה נגד. המערכה נמשכה למעלה מעשרה ימים, שבמהלכם עברו עמדות מחוץ לנקודה מיד ליד. לאחר סדרה של מהליכים טקטיים מוצלחים של כוחות הפלמ"ח, כמו תפיסת משלטים מדרום למזרח למשק, נאלצו קאוקג'י וצבאו לסגת לעבר ג'נין. תפקידה של חטיבת גולני בקרב היה למנוע התקפת פתע לקיבוץ שדות עמק יזרעאל, לשם הגיעו מאה לוחמים מהחטיבה בפיקודו של מאיר עמית ותפסו עמדות.

הקרב הסתיים בתבוסת בכוחות הערביים וכיבוש הכפרים הערביים באזור.

ב. הקשר במבצע

מבצע משמר העמק שהתרחש במקביל למבצע נחשון שהיה המבצע הראשון בו היה שימוש במכשירי קשר שהגיעו במסע הרכש של יאן. הקשר במבצע היה ראשוני וניסיוני ולכן לא היה עוד קשר טקטי בשדה בין מחלקות לפלוגות. בשל המחסור במכשירי קשר, קשרי גולני עברו ממקום למקום ע"י מטוסים עם מ.ק 300 כדי לתת מענה טקטי בשדה.

באותה תקופה היו שתי אסכלות בקשר.אסכולה צבא בריטי, אותה השליטו משוחררי מחלקות הקשר הגדודיות מהצבא הבריטי. הם תפסו עמדות בפיקוד על מערכות- הקשר החטיבתיות, והיו בעלי ידע מסודר ורשמי על קשר לדרגי- השדה.לעומתם, הייתה אסכולה של העוסקים בקשר משורות "ההגנה", חניכי שירות הקשר, חניכי שירות הקשר שפעלו בעיקר בפלמ"ח ומחוזות.

ברמת הגדוד נהוגה הייתה לרוב רשת רדיו אחת בלבד לדיבר בתג"מ ובאמצעות מכשירי רדיו נישאים- מכשירי קשר -20 שהגיע לטווח 5 ק"מ. לפלוגות היו מכשירי קשר רדיו כגון מכשיר קשר

21 שהינו חד תדרי ונישא על הגב או על החזה, טווחו היה 1.2 ק"מ. ברמת החטיבה, שזה עתה אורגנה במחתרת "ההגנה" פעלה רשת מבצעית בתג"מ במכשיר קשר 20, ורשת דיבור נוספה בת"ג, במכשירי קשר מ.ק 19.

עדותו של צבי נגאל שהיה קשר בגדוד 13 של חטיבת גולני באותו קרב:

" פאוזי אל קאוקג'י קצין סורי שאסף סביבו כנופיה גדולה מאוד שנהפכה לצבא חצי סדיר. הייתה לו מערכת קשר והיו לו קשרים קרואטיים ותותחים. – לצה"ל דאז לא היו תותחים והנשק החם היה מקלעים ורובים.

ההגנה הבינה כי זהו קרב עיקרי דאז והוטל על הגדוד ה-1 של הפלמ"ח בתוספת כוחות מגולני ובנוסף קורס המ"כים שהתנהל בבית לחם הגלילית ואלכסנדרוני להגן על משמר העמק. הקרב התחיל עם הפגזה קשה על משמר העמק, האנגלים ביקשו שביתת נשק, זו קוימה ואושרה כניסה של אמבולנסים לשם פינוי פצועים. דובה (דב ויינר) פנה אל צבי ואמר לו " קח 10 אנשים ותביא קשר לקרב." השתמשו באמבולנסים של פינוי הפצועים ע"מ להיכנס למשמר העמק.

"מפקדת הפעולה הייתה בג'ועורה. צבי נפגש עם קצין הקשר של הגדוד ה -1 של הפלמ"ח. הם נכנסו והמצב היה קטסטרופלי מבחינת הקשר. הם קיבלו את המכשירים ממש בסמוך למבצע והם הקימו קשר אחד - מ"כ שתפס מכשיר ליד מפקד הפעולה. כולם היו באותה רשת – 18 תחנות בערך.

רוב הקשר התבסס על הקשר של הצבא הבריטי. לא היה ידע בקשר טקטי. חיל הקשר רובו הורכב מיוצאי הצבא הבריטי." מפקד חיל הקשר היה יאן (ותיק מההגנה).

"בהתקפה על משמר העמק בקושי היה שימוש במ.ק, הקשרים סחבו את מ.ק 300 והקשר היה קשר אחורה - קשר למפקדה - כלומר לג'ועורה. לכל גדוד היו 3 פלוגות - 8 מכשירים סה"כ (75% היו בגדוד של ההגנה) לכלל המבצע. במפקדה היה גם 300 SCR. קשר אחורי כנראה בעזרת רשת אבינועם.

לפני מסע הרכש לא היה קשר בשטח כלל. – היו רצים.

2. מבצע דקל-

א. רקע כללי

מבצע דקל נערך בגליל המערבי ובגליל התחתון בין התאריכים 9 ביולי 1948- 19 ביולי 1948. עם כניסת ההפוגה הראשונה לתוקף שלטו היהודים בגליל המערבי ברצועת חוץ צרה. כוחות קאוקג'י המשיכו בהתגרויות שהגיעו לשיא בקרב אל בירווה ב-24 ביוני 1948. מטרת המבצע בשלב א' הייתה לכבוש את מוצבי קאוקג'י ברכסי הגליל המערבי כדי ליצור עומק ברצועת החוץ בשליטת צה"ל. רק לאחר הצלחת המבצע הוחלט להמשיכו לעבר נצרת ולהביס את קאוקג'י ששם הייתה מפקדתו. לתפקיד מפקד המבצע מטעם המטכ"ל מונה חיים לסקוב. במבצע השתתפה חטיבה 7 המשוריינת בפיקודו של בן דונלמן, גדוד 2 של חטיבת כרמלי **וגדוד 13 של חטיבת גולני**.

גדוד 13 כבש את כפר אל מוג'ידל (היום מגדל העמק), את הכפר מעלולי ופתח את הדרך לכפר החורש.

במשך ה-16 ביולי נכבשה עילוט והתארגנה שיירת מסע מורכבת משתי פלוגות זחלים, תותח 20 מ"צ ושתי מחלקות מגדוד 13.

ב. הקשר במבצע

לפי עדותו של צבי נגאל שהחליף את ק. הקשר בגדוד 13 לאחר שנפצע מפגיעת צלף :

"גדוד של חטיבת גולני 13 סייע לחטיבה 7. מפקד המבצע היה לסקוב וקשר"ח חטיבת 7 היה דני אריסון. מטרת גדוד 13 הייתה לכבוש את מוג'דל וזאת על מנת לפנות את הדרך לחטיבה 7. בנוסף מטרת גדוד 13 הייתה לפנות את היער שחסם את בית המושל. גדוד 13 היה ממוקם אז בכפר החורש וחטיבה 7 הייתה בתנועה לכיוון נצרת, כך שהקשר המרכזי במבצע היה אלחוט – על מנת לתקשר עם החטיבה בתנועה. לגדוד אז היה שני מ.ק 20 – אחד לקשר מול הפלוגות ואחד לקשר מול חטיבה 7.כמו כן לחטיבה היה שני מ.ק – ששימשו את המג"ד במפקדה. לאורך המבצע לא היה בעיות בקשר לפי עדותו של צבי, מיקום המפקדות היה אסטרטגי כך שהמיקום הגבוה נתן כיסוי שטח רחב. הקשר במבצע זה היה טוב מאוד ביחסית לשאר המבצעים שכן לסקוב הגיע מהצבא הבריטי והיה בעל ניסיון קודם עם מכשירי הקשר החדשים יחסים לקשרים. לאחר המבצע מיקום גדוד 13 היה במשטרת נצרת "

למרות עדותו של צבי בנוגע לטיב הקשר במבצע זה, ע"פ מערכות שיש לנו כיום שבעזרתן ניתן למדוד טיב קשר, ניתן לראות כי קשר התג"ם בין נצרת לכפר החורש אינו טוב כל כך שכן קיימות גבעות בין כפר החורש לנצרת ולכן גבעות אלו משמשות כמיסוך – גורם כלשהו המהווה מעין חומה החוסמת את גלי הרדיו. בעקבות המחסור בעדויות הסקנו כי כנראה השתמשו במקביל גם בקשר הקווי עליו הסתמכו המון במלחמת העצמאות שכן הוא אמין יותר.

3. <u>מבצע חורב</u>

א. רקע כללי

מבצע חורב התרחש בין ה22.12.1948 ל 6.1.1949, מבצע צבאי במלחמת העצמאות בחזית בדרום.

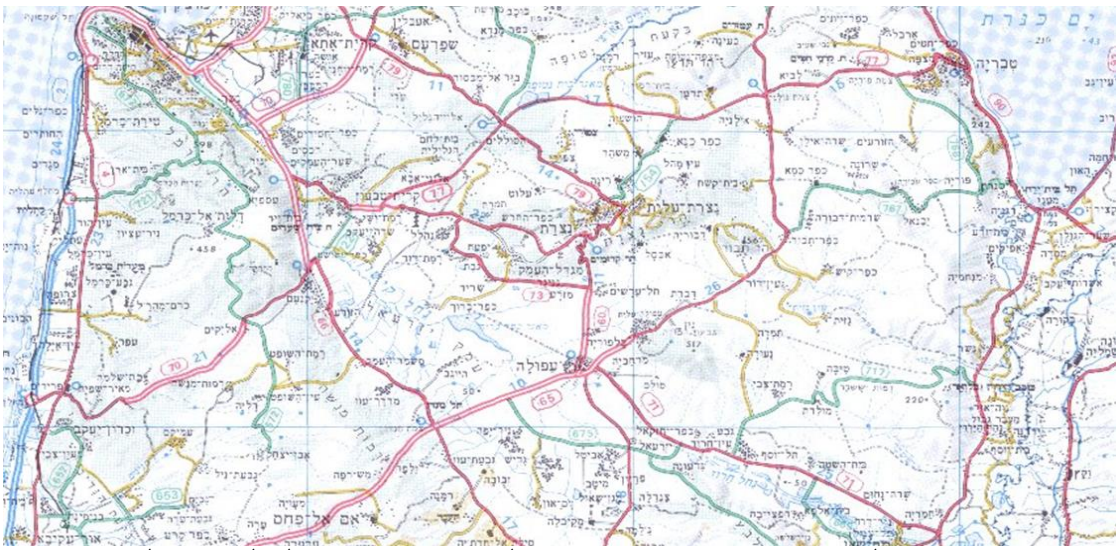

מטרת המבצע הייתה למגר את הצבא המצרי שבנוסף לחטיבה הנצורה בכל פלוגה היו לו עוד 4 חטיבות באזור שבין אבו עגילה ואל עריש וברצועת עזה. המבצע היה מבצע בשלוב של חילות היבשה הים והאוויר. במהלך המבצע נכבשה ניצנה, וטוהר כביש באר-שבע עסלוג'- ניצנה. כוחות צה"ל פרצו לתוך ביני כבשו את עבו- עגילה, את שדה התעופה ואל עריש ואיימו לנתק את הכוחות מיצרים רצועת עזה. במהלך המבצע ביצע חיל האוויר הישראלי כ-250 גיחות מעל מוצבים מצריים , התחוללו 3 קרבות אוויר שבמהלכם הפילו מטוסי ה"ספייטפייר" הישראלים 4 מטוסי "פיאט" מצריים. האו"ם הורה לישראל לסגת מסיני ובריטניה הציגה אולטימאטום לישראל לסגת מסיני. הדבר גרם לתקרית צבאית בין ישראל לבריטניה. 5 מטוסי "ספיטפייר" בריטים נשלחו כדי לוודא שישראל מבצעת את האולטימאטום בעקבות שליחת המטוסים מעל נירים, הוזנקו לעברם מטוסים ישראלים ובקרב האווירי הופלו 4 מטוסים בריטים. מעקבות פרשת המטוסים התגלה שישראל לא נסוגה והיא נאלצה להוציא את כוחותיה מסיני. המבצע השיג את המטרה העיקרית והוא גירוש כל הכוחות המצריים מהנגב והשמדת חלק מהם. למרות זאת לא הושגה המטרה של ניתוק רצועת עזה מסיני והיא נשארה בתחומי השלטון המצרי ולכן נאצלה ישראל לסגת מהשטחים שכבשה ביני בלחץ העצמאות.

<u>תכנית המבצע</u>

לשם השגת המטרה העיקרית המבצע שהיא כאמור, כתישת הצבא המצרי וגירושו מן הנגב. נבחרה תכנית משולבת היטב בין כוחות היבשה, הים והאוויר, כולל ארטילריה, הנדסה ושירותי תחזוקה קדמיים.

עיקרי התכנית כללו:

- ניתוק צירי תנועה ואספקה מצריים בציר החוף בין עזה לרפיח ובציר המקביל בנגב במרכזי בין עסלוג' לעוג'ה-אל-חפיר.
- שמירה קפדנית על חטיבת החי"ר המצרית שב"כיס" פלוג'ה.
- **מול עיקר הכוח המצרי שהיה ברצועת עזה,באזור החוף, הוצבה חטיבת "גולני" במגמה לרתק את הכוחות שם ולהטעותם למנוע מהם לתגבר את הצבא המצרי שברכז הנגב.**
- תנועה של מאמץ עיקרי דו- חטיבתי בציר באר-שבע- עוג'ה לעבר ביר- עבלוג' להרחקת הסכנה מבאר שבע ולהדיפת המצרים בן הנגב.

ב. הקשר במבצע:

תפקידה של חטיבת גולני במבצע היה לנתק את כביש עזה- רפיח במשלט 86. החטיבה נכשלה בכיבוש הגבעה וכעבור 18 שעות של לחימה עיקשת נשאר המשלט בידי המצרים. גדוד 13, שאמור היה לכבוש את המקום ולהתבסס בו, לא הצליח במשימתו ונסוג עם מספר אבידות. בכל זאת הושגה המטרה האופרטיבית בכך שכוחות מצריים חזקים רותקו להבקעה של "גולני" והם הוטעו מן המאמץ העיקרי.
מפקודת המבצע של החטיבה נצטט את סעיף ה', סעיף הקשר: "לפי הוראות הקשר שפורסמו ע"י קצין הקשר, על קצין הקשר להתקין מכשיר (רדיו) נייד עבר חוליית הפיקוד של החטיבה. מטה החטיבה הקדמי (העיקרית) יתמקם בעימארה וחוליית הפיקוד (החפ"ק) תהיה ניידת. כמו כן, המפקדה העיקרית של "גולני מוקמה באזור עימארה. וחברות הפיקוד קיבלה מכשיר מ.ק-19 (ת"ג) לקשר ארוך- טווח בין החטיבה למטה החזית ובין החטיבה לגדודיה.
מבצע חורב שהתקיים לקראת סוף המלחמה היה במבצע בעל קשר יציב ומאורגן יותר יחסית למבצעים שקדמו אליו. על פי עדותו של צבי נגאל שהיה ק.קשר של גודד 12 של גולני,הקשר בפלוגה ומול הרמה הממונה היה טוב אך היו כמה אתגרים איתם אתמודד. תנאי מצב האוויר הקשיים של אותו חורף , השיטפונות גרמו הרס לתשתית הקווית של טלפוני שדה טל 8. במהלך המבצע היה צורך גם בקשר אלחוט אך הקשר הקווי היה קריטי ליחידות הסטטיות .

מרשם רדיו

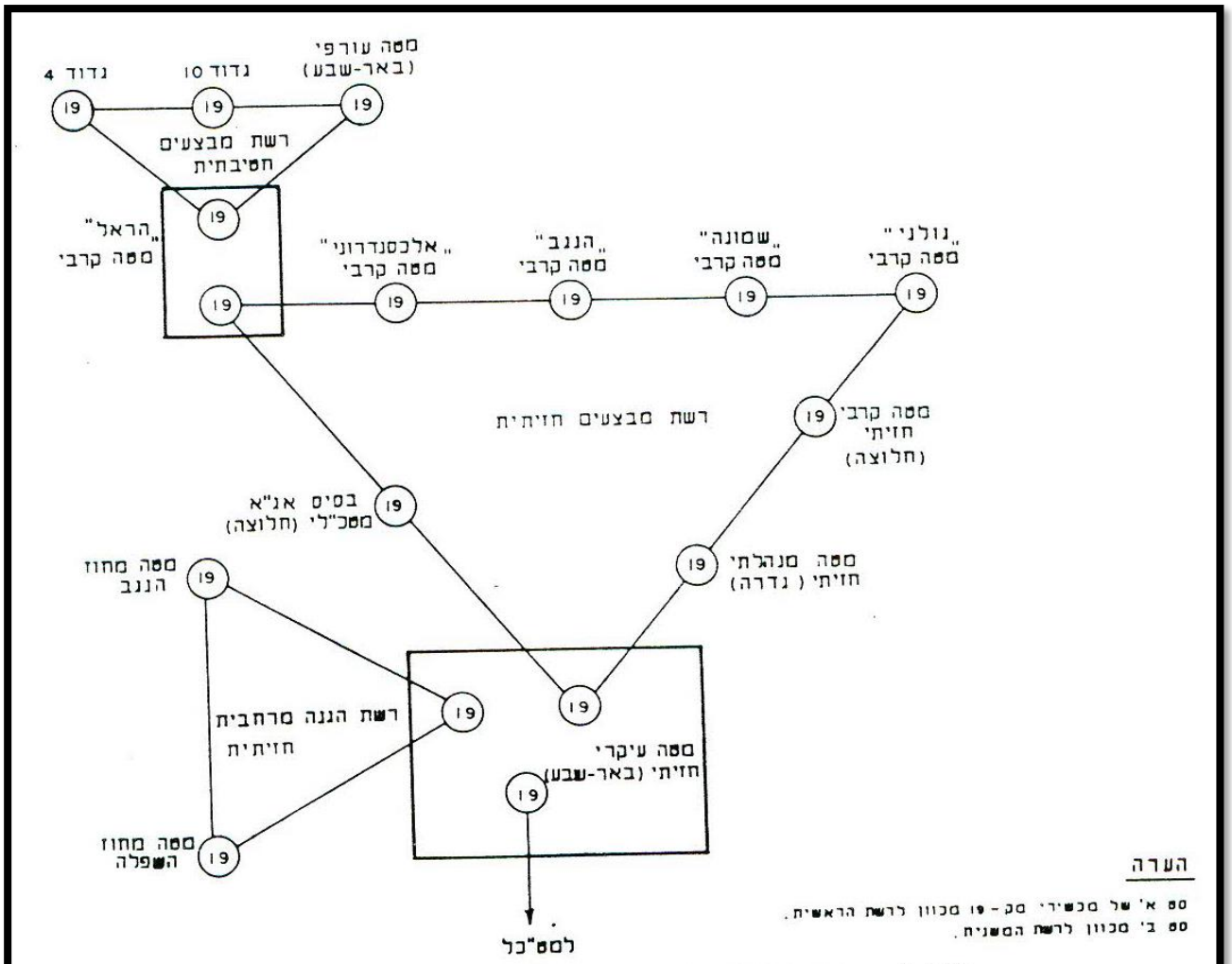

ציור 1 — מרשם רדיו של חזית הדרום במבצע **„חורב"** (שלב א').

מרשם רדיו חטיבת גולני-

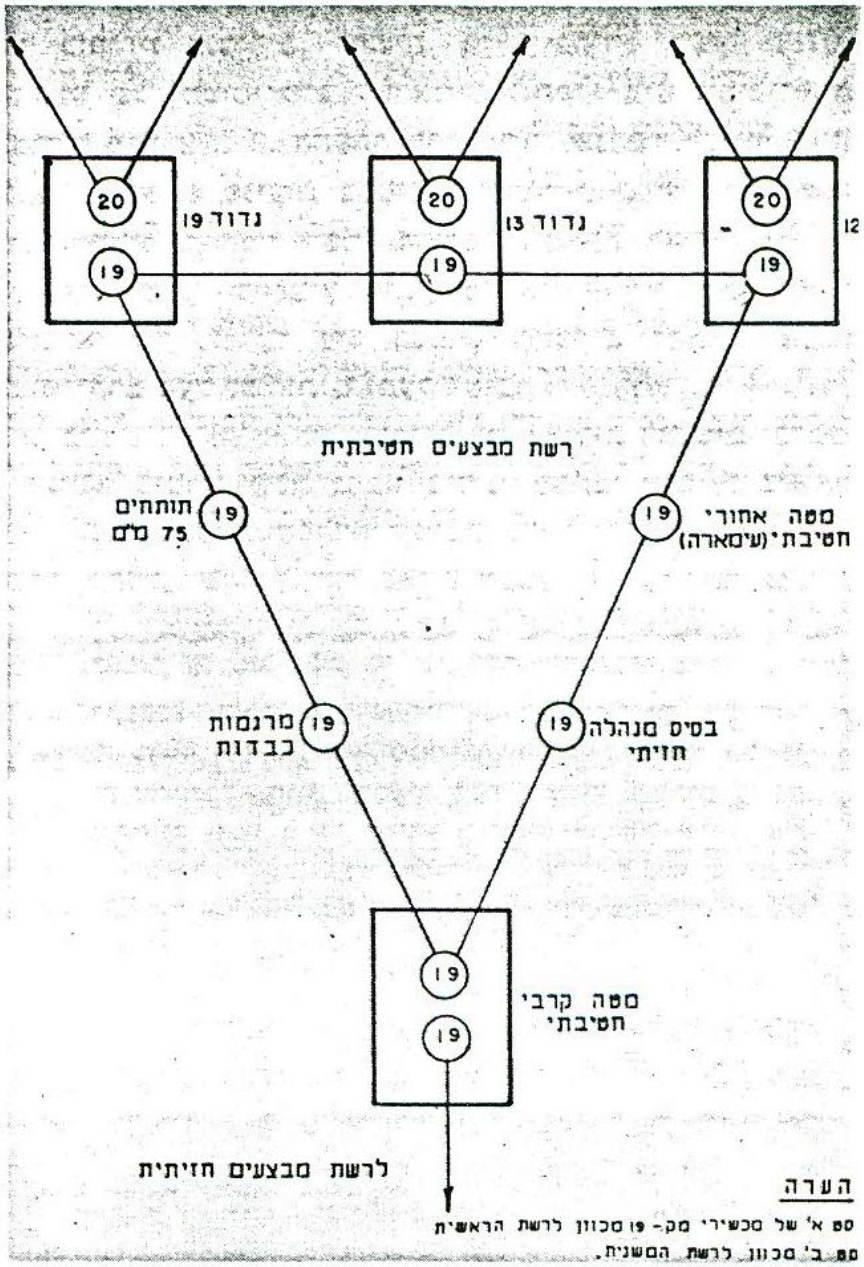

ציור 4 — מרשם רדיו של חטיבת „גולני" במבצע „חורב" (שלב א').

דו"ח קשר המבצע למבצע "חורב"- הוצע ע"י קצין קשר חטיבה שמונה ב-25 בינאור 1949. הדו"ח מסכם את הקשר במבצע ומה ניתן היה לשפר.

"הקשר האופרטיבי בכללו משך כל זמן המבצע פעל בסדר, אולם מצערת העובדה שמפקדי יחידות שפעלו והמפקדים הקשורים במבצע מראים שביעות רצון מופרזת לגבי הצלחת הקשר ודבר זה מראה שהדרישה מהקשר עומדת על רמה נמוכה... היו תקלות בקיום קשר עם מטות עורפיים ובפרט בקשר המנהלתי... הקשר האופרטיבי פעל כהלכה, אך ההצלחה בקיום הקשר ההדוק בין היחידות היתה על חשבון בטחונו. בכל שלבי המבצע הורגש זלזול רב של המפקדים וגם בדרגות הגבוהות שפגעו בסודיות ובביטחון... סעיף שני שנכשל בחלקו הוא עיקרון המהירות, כי לעתים על־ידי שימוש מופרז בכתבי סתר ובקביעת דרגות דחיפות בלתי מתאימות התעכבו מברקים יתר על המידה... ניסינו לשמור במידת האפשר על כפילות הקשר על־ידי העברת דואר ברצים, הנחת קוי טלפון, אך עם ההתקדמות המהירה (של הכוחות), תנאי השטח ומזג האויר, לא תמיד התאפשר קיום קשר כפול, דבר שהעמיס ביותר את רשתות האלחוט... לשם ביצוע הפעולה ניתנה לנו העזרה המקסימלית בציוד קשר, דבר שאיפשר לנו להקים תחנות רזרביות ולהשלים תוך כדי פעולה את ציוד היחידות הכפופות לנו בציוד חדש במקום זה שנפגע... דאגנו רבות לגמישות הקשר על־ידי נתינת תחנה ניידת לרשות המבצעים ועל־ידי שינוי מהיר של שיטות הקשר האגפי וקיום קשר בארבע מטות משנה של מטה החטיבה.(8ו) ...היה קשר תמידי עם הגדודים וביניהם ולכוחות המסייעים... רוב הזמן היה מורגש חוסר קשר עם האויריה, דבר שלא היה תלוי בנו אלא בחוסר ניסיון האויריה בשיתוף פעולה עם כוחות הקרקע... בשלב ב' הצליחו (חיל־האויר) לשנות מצב זה בחלקו היות וצרפו קציני קישור בלתי מתאימים, אשר אינם יודעים את תפקידם, ובאין כל ציוד קשר מתאים... הצד הטכני של הקשר היה לעתים קשה מכמה סיבות... (והוא מונה סיבות לקושי בחוסר תחבורה, אי־הצבת ניידת קדימה, בעיית מרכז הטענת מצברים, יחידות מגיעות ללא ציוד ועוד). בלט כשלונם החלקי של מכוניות־האלחוט, עקב העובדה שלא היתה אפשרות להפעיל בהם בעת ובעונה אחת יותר ממכשיר (רדיו) אחד, מתוך השלושה שהיו בהן... להבטחת כושר פעולתם של מכשירי הקשר בגדודים סופח לכל גדוד טכנאי ממחלקת הקשר החטיבתית עם כלי־עבודה, אילולא זאת, היה הקשר בגדודים פוסק מלפעול תוך ימים ספורים... צריך להבא לצרף לכל גדוד מעבדה ניידת עם טכנאי ומחסנאי קבועים ואיש שיעסוק בטיפול במצברים ובגנרטורים... היה קשה להבטיח קו־ישיר (טלפוני) בין מטות המשנה השונים של החטיבה בגלל המרחק הרב בין המטה העורפי למטה הקרבי וחוסר קונים... הקשר עם הכוחות המסייעים (התותחנים ואנשי המרגמות הכבדות) ברוב המקרים פעל בסדר. לעתים היו קשיים בעבודה אלחוטית על־ידי אי־התאמה בחלוקת התכפים ליחידות שונות שפעלו בקרבת מקום אחת לשנייה... (כאן מובא קטע על הצורך בריבוי שיחות מפקדים ברדיו ועל אי־ידיעת המפקדים לשוחח נכון ברדיו ולשמור על ביטחון קשר והמסקנה — אימון המפקדים — ג' ש'). בדרך כלל נהוג שיחידה בעלת פיקוד גבוה יותר אחראית לקיום הקשר לכפופות שלה. במקרה שלנו, לא תמיד מטה החזית שמר על חוק חשוב זה. (עיקרון "הורדת הקשר" מלמעלה למטה כבצבא הבריטי — ג' ש')... מאוד הפליא הדבר שגם קשר רצים יעיל לא קיים על־ידי החזית... ברוב ביקורי במשרד הקשר החזיתי מצאתי אדישות גמורה ביחסם לדואר בהול... לדעתי עובדי האלחוט ומשרד הקשר במטה החזית (בבאר־שבע) היו רחוקים מלהתאים לתפקידם... אם תינתן לנו האפשרות לקיים את הדרישות להלן, נוכל להרים את הקשר בחטיבה לרמה הגבוהה הרצויה (באמצעות הפעולות הבאות):

א. לקבוע תקן כוח־אדם ולהתאים את האנשים לתפקידיהם.

ב. להפוך את האגף הטכני (קשר) לנייד.

ג. להתאים את מכוניות־האלחוט לאפשרות הפעלת 3 המכשירים ביחד.

ד. לפתוח בי"ס חטיבתי לקשר להשלמת מחלקות הקשר בגדודים ולשלוח מקסימום קשרים־שריונאים לחיל־הקשר, לביה"ס הארצי.

ה. לפתוח קורס לטכנאי־רדיו ולמטפלי מצברים ומטענים.

(—)

צבי אלנתן, רח"ל

פרק 5 – עדויות

הקדמה:

פרק זה עוסק בעדויות של אנשים שונים אשר לקחו חלק במלחמת השחרור ע"ב חוויות אישיות. פרק זה מעורר השראה לכלל חיילי חיל התקשוב.

אנשים הלו מהווים דוגמא אישית, דוגמא לחלוציות, לאומץ ויוזמה ומושא הערצה.

ברצוננו להודות להם על זמנם ועל שיתופם בחוויותיהם האישיות.

צבי נגאל – מנחה העבודה

צבי נולד בוינה שבאוסטריה בשנת 1923 . ב-1939 עלה ארצה לכפר ויתקין ולאחר שנתיים ב1946 עבד בחיפה ובשנת 1948 התגייס לגולני ושירת בצה"ל עד שנת 1970 .

במהלך השנים צבי עבר קורס קשר בצה"ל והשתלמות קשר בקורס מ"מים , לאחר מכן השתייך לחילות חי"ר והיה מפקד גדודים במפקדת קשר"ר . תפקידו האחרון היה מפקד יח' ל"א בצפון .

תרומתו של צבי במלחמה השתנתה במהלך הזמן. תחילה עקב מסע הרכש הגדול של יאן (ותיק מההגנה, יוצא הצבא הבריטי) נלקח צבי להדרכה של חטיבת גולני. הקורס התרחש בכפר מסריק החל מינואר 48 וארך בין שבוע לעשרה ימים וזאת בשל הצורך באנשים שילמדו את הבסיס כיוון שעד אותה העת לא נעשה שימוש באלחוט. בקורס הזה לימדו הנחת קווי שדה (נל"ן) ולימדו על המ.ק השונים. הקשר הקווי היה חשוב מאוד וניתן לראות זאת בעקבות האומץ והסכנה שלקחו על עצמם הקשרים דאז ע"מ שיהיה קשר:

"יורים עלייך, ובמקביל אתה פורס קשר קווי ורץ אחרי הכוח כדי שיהיה קשר".

סיפור זה המתאר סלילה קווית במקביל לאש חמה חוזר מספר פעמים בהסטוריה של המדינה שלנו, עובדה זו מסמלת ומאפיינת את חשיבות הקשר, לוחמי הקשר בחרו לרוץ ללא הקסדות שלהם כיוון שאלו רק עיכבו אותם בביצוע המשימה. הקשר הקווי היווה אבן בניין בקשר עד כדי חירוף הנפש של לוחמי הקשר שסללו את הקווים ורדפו אחר הלוחמים בשטח וזאת ע"מ לאפשר להם את השליטה והפיקוד בחיילים שלהם ושמירה על קשר עם הרמה הממונה.

בעקבות המחסור בכ"א הקשרים עבדו קשה מאוד בשדה הקרב ולכן הוחלט לפתוח את הקורס גם לנשים והקורס הועבר בבי"ס כדורי. הנשים היו בעיקר מאזור הצפון – טבריה, יבנאל, סג'ארה ואילניה. צבי מספר כי בימים היו מדריכים את הבנות בביה"ס ואילו בלילות היו שוכבים בין דגניה לצמח ולוקחים חלק אקטיבי במלחמה.

הקשר במלחמה היה חלוצי, חדשני מאוד ומהראשונים מסוגם בארץ ולכן הקושי והאתגר הגדול. וניתן

היה לראות את התקדמות המקצוע במהלך המלחמה שכן טרם מסע הרכש הגדול של יאן לא נעשה שימוש במ.ק אלא היו רצים:

"העברת המסר ולעיתים הצלחת המבצע היה תלוי ברץ – אם הוא היה מהיר מספיק המסר הועבר ואם לא, אז לא".

מבצעים היו נופלים וקווים על בסיס המסרים שהועברו. כאן ניתן לראות דוגמא נוספת כנ"ל לחירוף הנפש של הקשרים. הצורך הבלתי פוסק בקשר הצריך שימוש ברצים ובסיכון חיים ע"מ להעביר מסר שיכול היה לשנות את פני המערכה כולה.

במהלך מבצע משמר העמק בקושי נעשה שימוש בקשר - הקשרים סחבו עליהם את מ.ק 300 והקשר היה קשר אחורה בלבד למפקדה ונעשה שימוש ברשת אבינועם לישובים. באותה העת כפי שפורט בפרקים הקודמים לא הייתה קיימת היררכיה מסודרת כמו שקיימת היום שכן חיל הקשר בוסס ופותח באותה תקופה: " נחום שפיגל המח"ט (מח"ט גולני) רצה לדבר איתי ואמר לי:

'אני רוצה שתיקח מכשיר קשר ותתלווה לגדוד 14 ותדווח לי אתה מה קורה שם'

לא היה בטוח בכל מה שהלך שם. – היה ברדק. מח"ט קרא לקשר – היה לי מ.ק והסתובבתי בגדוד ודיווחתי לנחום על כל מהלך הקרב" כפי שניתן לראות בשונה לגמרי מהיום - מח"ט בדרגת סא"ל דיבר עם טוראי.

בסיכומו על משמעות הקשר במלחמה דאז מסביר צבי בעזרת דוגמא: "הם שכבו שם במשך שעות ולא היה להם קשר, לא קיבלו אותו ובאותה העת בן גוריון הכריז על המדינה"

ניתן לראות ע"י סיפור זה כי הקשר למרות שהיה בחיתוליו במלחמת השחרור השפיע רבות על מהלך הקרב – מסרים חשובים שהודיעו על תום המלחמה לא הועברו עקב קשר אשר לקה בחסר ולכן חבריו של צבי שכבו בין הגבעות שעות עד שהמסר הועבר להם. דוגמא זו הינה אחת מני רבות המסמלת את חשיבות הקשר.

זיוה ארבל

זיוה ארבל נולה בפברואר 1927 בטורקיה עלתה לארץ בגיל 15 וחצי במסגרת עליית הנוער ללא משפחתה.

שירתה בגדוד ה-3 של הפלמ"ח. באוגוסט 1947 יצאה לקורס מ"מ בג'ערה. ב1948 יצאה לקורס קציני קשר הראשון ואחריו הייתה ממקימי בית הספר לקשרים קרביים והדריכה בו.

נחשבת לקצינת הקשר הראשונה של צה"ל. נפטרה בדצמבר 2012.

"ישבתי על גבעה קרוב לכפר גלעדי והייתי לבד עם מ.ק 20 וניהלתי את הקשר עם 3 היחידות שהיו בשטח ועם מטה הגדוד שישבה בכפר גלעדי.

באמצע כל זה (ב-14 במאי) פתאום אני שומעת את יגאל אלון שמתקשר ממטה הגדוד:

'זיוה האם את שומעת אותי'

אמרתי 'כן אני שומעת אותך האם אתה שומע אותי אתה?'

פה כמובן לא דיברתי בשפת הקשרים דיברנו בשפה פשוטה והוא אמר לי 'תקשיבי טוב ותעבירי את המידע הזה לכל היחידות שבשטח **בן גוריון הכריז על הקמת מדינת ישראל.**' וכך קיבלו את המסר."

בסיפורה של זיוה ניתן לראות את המחסור בכ"א שכן היא ניהלה את הקשר עם 3 היחידות ובנוסף זהו סיפור נוסף בו רואים את משמעות הקשר שכן כך הועבר המסר החשוב ביותר בתולדות מדינת ישראל וזאת ע"ב מ.ק כמו כן לא היה שימוש בנדב"ר והדיבור נעשה בצורה שוטפת כמו ביום יום.

ערכים בולטים

אחריות תקשובית כוללת- לאורך העבודה למדנו שערך זה שמוביל אותנו כיום, היה ערך מוביל גם אז. אותם קשרים שלחמו לפיתוח המערכות ולהשגת 100% מערכת פעלו לפי ערך זה. ניתן היה לראות את זה לאורך כל המלחמה ובעזרת העדויות השונות בכך שכל קשר לקח את תפקידו באחריות גדולה תוך סיכון חייו החל מלמידה מזורזת של המכשירים השונים לתפעול בסיסי וקיום קשר שכן זהו זרוע המפקד לפיקוד ושליטה וכלה בהנחת קווים תוך יריות ממשוכות עליך וכל זאת ע"מ לאפשר את הקשר שלעיתים קרובות מייעל את שיטת הלחימה ומציל חיים.

מקצועיות- לאורך העובדה היה חשוב לנו לחתור לכמה שיותר ידע והבנה לעומק של הנושא. בנוסף,התעניינו תמיד מעבר חקרנו מתוך רצון וסקרנות לנושא. בנוסף ערך המקצועיות ע"פ הגדרתו מכיל בתוכו שאיפה לרכישת ידע מקצועי ומיומנות וערך זה בא לידי ביטוי בצורה מובהקת במלחמה. יוצאי הצבא הבריטי היו היחידים שהכירו את נושא האלחוט אך עובדה זו לא מנעה מהלוחמים ללמוד ולעבור את הקורסים המזורזים ולדעת כמה שיותר תוך למידה מתמדת בשדה הקרב.

אהבת המורשת- "אדם שאינו יודע את עברו, הווה שלו דל ועתידו לוט בערפל"- המשפט הזה אכן הוביל אותנו לאורך כל העבודה. העבודה בנויה מהיסטוריה והתשתית של חיל הקשר, אותו חיל שאנו משרתים בו כיום. עלינו כמפקדים המחנכים חיילים, לדעת את העבר של החיל ההיסטוריה שלו וכך להנחיל את זה לדורות הבאים. כמו כן הכרת המורשת מחברת אותנו לתמונה הכוללת, הגדולה יותר שהיא כוללת בתוכה את הבנת משמעות הקשר ולו הבסיסי ביותר בין הכוחות הקטנים לפיקוד וזאת לשם הגנה על המולדת.

סיכום

כתיבת העבודה בנושא מורשת חיל הקשר הגבירה אצלנו את הגאווה החילית והזהות החילית, בעיקר בשלב זה של השירות הצבאי שלנו כצוערי השלמה בחיל התקשוב. קיבלנו מידע רב ומעניין מכתיבת העבודה.

במהלך כתיבת העבודה נפגשנו עם אנשים רבים שהם ממקימי חיל הקשר שהיוו לנו גורם ידע מקצועי ומורשתי.

עבודה זו היוותה אתגר גדול עבורנו שכן מלחמת השחרור התרחשה לפני מספר רב של שנים וקיים קושי במציאת עדויות. הסיפורים ששמענו הדגישו עבורנו את חשיבות הקשר הבסיסי, וחשיבות היררכיה מסודרת וצבא מאורגן.

עבודת המורשת סבבה סביב נושא מרכזי עבורנו והוא – ראשוניות. סיפורים אלו והאנשים השונים איתם דיברנו ועליהם קראנו מהווים עבורנו דוגמא אישית ומושא להערצה. מספר לא מבוטל של פעמים מצאנו עצמנו שואלים 'כיצד אנחנו היינו נוהגים במקרים אלו?' 'איך הם עשו זאת?' שכן כל הקשרים דאז היו אמיצים, נועזים, חלוצים. הם הראשונים מסוגם והם אלו שחרשו לנו את הדרך ובעקבות מעשיהם האמיצים חיל הקשר הוקם וחיל התקשוב נראה כך כיום. חלוציותם באה לידי ביטוי בתחומים רבים וביניהם – הראשונים שנלחמו בצבא מסודר – במלחמה הראשונה, הראשונים שהשתמשו בקשר רדיו בא"י ועוד.

כפי שנאמר קודם עם שאין לו עבר לא קיים לו עתיד" בעקבות עבודה זו אנו מבינים בצורה טובה יותר את משמעות הקשר ועל כן אנו מסתכלים קדימה בצורה ממוקדת יותר, תוך האמונה העצמית שאנו יכולים לגרום לשינוי כפי שקודמנו עשו.

עבודה זו ענתה לנו על השאלות הרבות שהוצגו במבוא ועל שאלות רבות שהועלו במהלך כתיבתה.

למדנו כי הקשר בחטיבת גולני הלך והתפתח במהלך המלחמה וזאת ע"י התמקדות בשלושה מבצעים עיקריים: משמר העמק, דקל וחורב.

מטרת חיל הקשר היא מתן קשר למפקד בכדי שיוכל לשלוט ולפקד. אם הקשר של המפקד לא יעבוד, הצבא לא יוכל לתפקד ולא תהיה תקשורת בין הכוחות בשטח למפקד ומטרה זו באה ליידי יישום ע"י הקשרים שהיו תחילה רצים, בעזרת הרשתות השונות שהשתמשו במורס, ולבסוף ע"י קשר הרדיו.

העבודה הדגישה לנו גם את ההתפתחות הכללית בחיל, שהביאה אותנו לטכנולוגיות המתקדמות של היום והדגישה עבורנו כי למרות הטכנולוגיה המודרנית, קשר התג"מ – הקשר הבסיסי ביותר- הוא גם הקשר החשוב ביותר.

מכתיבת העבודה הבנו שללא קשר – צה"ל לא יוכל לתפקד. בידי חיל הקשר עומדת משימה משמעותית ועיקרית.אנו יוצאים מעבודה זו עוד יותר סקרנים ממה שהיינו כשהתחלנו לכתוב אותה.

אנו מקווים שכל מי שקרא את עבודתנו יוכל לשאוב ממנה מידע ואת מורשת של חיל התקשוב. אנו מקווים שהעבודה תעשיר ותרחיב את אופקיהם של אנשים נוספים.

ביבליוגרפיה

מקורות ידע:

סא"ל (במיל') צבי נגאל

אל"מ (במיל')דוקטור יעקב בעל שם

אל"מ (במיל') ניר שריג

רס"ן (במיל') אבי גולן

מקורות מידע:

1. אתר אינטרנט : אתר חיל הקשר והתקשוב http://www.tikshuv.idf.il
2. אתר אינטרנט : אנציקלופדיית ויקיפדיה http://he.wikipedia.org
3. אתר אינטרנט : אתר זרוע היבשה http://mazi.idf.il
4. חוברות הדרכה בנושאי מלחמת העצמאות.
5. מרמ"ק :

א. ספרות (קשרים לך, ירושלים, במלחמת תש"ח – אל"מ ד"ר יעקב בעל שם).

ב. סרטון העדות של זיוה ארבל ז"ל.

ג. ראיונו של צבי נגאל ועדותו.

ד. שקופיות הנמצאות במארז ההדרכה של מלחמת העצמאות.

נספחים

נספח א הקשר במלחמת העצמאות

לוחמים משתמשים במ.ק בעת מלחמת העצמאות

קשריות בשירות הקשר הארצי

"מזוודת" שידור

התג הראשון של חיל הקשר

סימני המורס

מס' סד'	א"ב	ABC	סימן המורס	מס' סד'	א"ב	ABC	סימן המורס	מס' סד'	הספרה	סימן המורס
.1	א	A	•—	.12	ל	L	•—•••	.23	1	•————
.2	ב	B	—•••	.13	מ	M	——	.24	2	••———
.3	ג	G	—••	.14	נ	N	—•	.25	3	•••——
.4	ד	D	—••	.15	ס	C	—•—•	.26	4	••••—
.5	ה	O	———	.16	ע	J	•———	.27	5	•••••
.6	ו	E	•	.17	פ	P	•——•	.28	6	—••••
.7	ז	Z	••——	.18	צ	W	•——	.29	7	——•••
.8	ח	H	••••	.19	ק	Q	——•—	.30	8	———••
.9	ט	U	—••—	.20	ר	R	•—•	.31	9	————•
.10	י	I	••	.21	ש	S	•••	.32	0	—————
.11	כ	K	—•—	.22	ת	T	—			

★סימני המורס הותאמו לא"ב העברי בשנת 1922, ע"י זלמן כהן, לימים מבכירי שרות הקשר ב"הגנה".
★את סימני המורס יש לקרוא מימין לשמאל.

טכנאיות קשר בשירות הקשר הארצי

יעקב 'יאן' ינאי

קשרית בשירות הקשר הארצי

נספח ב מרשם רדיו במלחמת העצמאות

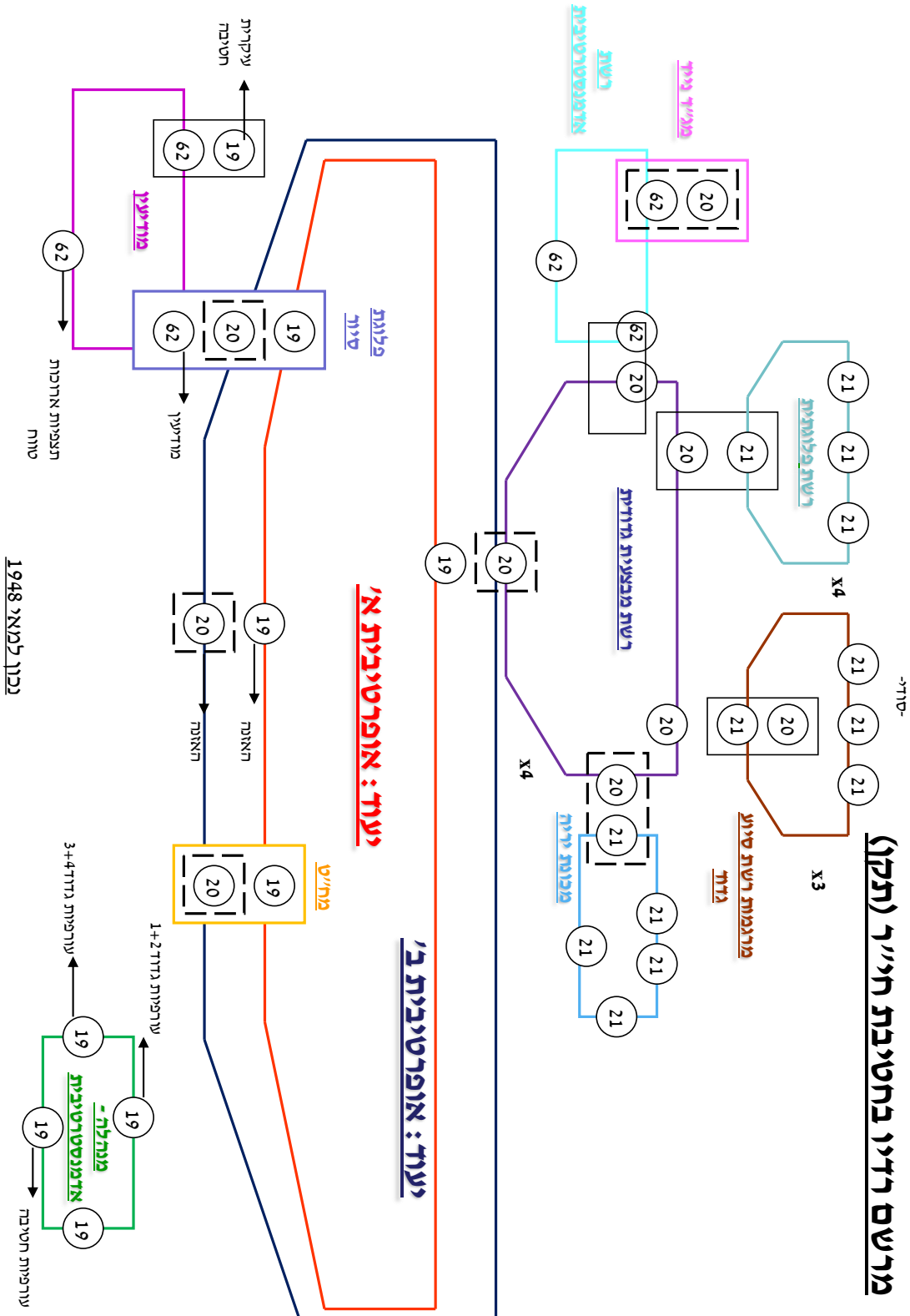
מרשם רדיו בחטיבת חי"ר (תקן)
-סודי-
x4
x3
x4
מרגמות רשת סיוע גדוד
רשת מבצעית גדודית
רשת מבצעית לגדוד
רשת מבצעית לגדוד
רשת מבצעית לגדוד
ישוב: אופלטאה: לגא
ישוב: אופלטאה: לגא
מפלגה
מפלגה
מפלגה

נספח קשר של חטיבת אלכסנדרוני במבצע חורב

נספח קשר למבצע „דיסוק" — חטיבת „אלכסנדרוני"

1. קציני הקשר הגדודיים יתכננו את הקשר בגדודים בהתאם לפקודות המבצע (של הגדודים), התותחנים והמרגמות עצמאיים בכל עניני הקשר.
2. הקשר בין מטה החטיבה הקרבי (מזרחית לקריתיגת, כיום) למטות הגדודיים ומטה החטיבה האחורי (בבית־ג'וברין) יהיה ע"י מק־19, לפי המרשם המצורף (ציור 5).
3. הקשר בין מטה החטיבה הקרבי למטה החזית (דרום) ע"י מק־19, בדיבור.
4. הקשר בין מטה החטיבה האחורי לבין מטה החזית ע"י רשת אלחוט „אבינועם" (מורס).
5. הטענת מצברים תיעשה במרוכז במטה החטיבה הקרבי ועל קציני הקשר הגדודיים להשתמש רק במק־19 אחד, כך שיוכלו לעשות הסדר עם המצברים (להביאם לטעינה ולהחליפם).
6. קשר הדיאר יימשך כרגיל ללא שינוי. המכונית עוזבת את בית־ג'וברין כל בוקר בשעה 0930, ורץ נוסף יעבור במטה הקרבי.
7. קצין קשר גדוד 32 יקבל תחת אחריותו את עובדות המרכזיה במטה (האחורי) בבית־ג'וברין ואת האחריות לקוי־הטלפון שם.
8. המעבדה החטיבתית תימצא במטה הקרבי החדש.
9. הוראות הקשר נשארות אותן ההוראות (שבתוקף).

(—)
ש' ירושלמי
קצין חיל קשר חטיבתי

נספח ד סמלים ומפות

סמל גולני

סמל המלחמה

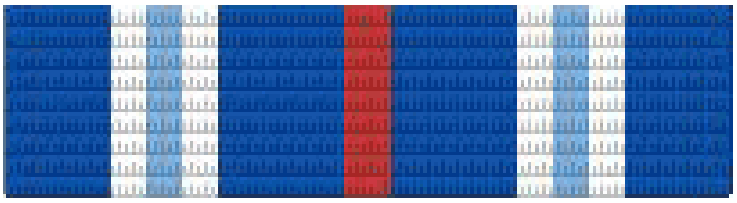

מפת ארץ ישראל במלחמת העצמאות